

Комітет премії імені Івана Огієнка

Нові лавреати премії імені Івана Огієнка воєнної пори

Микола ТИМОШИК

За багато літ своєї “присутності” у складі комітету з Всеукраїнської премії імені Івана Огієнка не пам’ятаю такого засідання. Попри зазвичай чималі кількісно, різновекторні за тематикою, актуальністю та якістю виконання творчі доробки, які варто було об’єктивно поцінувати, це засідання під головуванням незмінного очільника комітету новітньої пори Павла Мовчана було позначене рідкісною однозначністю й однодумністю в прийнятті остаточних рішень за кожною номінацією.

Гадаю, на це вплинуло кілька чинників. По-перше, особливий рік Огієнка (2022-го збіглося аж три його “круглі” дати: 140-річчя від дня народження, 50-річчя від дня упокоєння та 60-річчя від часу виходу в Лондоні повного, канонічно визнаного всім православним світом, його перекладу Біблії українською мовою).

По-друге, воюючий стан сучасної України. Назви двох чи не найголовніших праць Івана Огієнка “Вікові наші рани” і “Наш бій за державність” актуалізувалися, як ніколи, тепер, у час нової кривавої війни з відвічним ворогом української нації – ординською московією. І пильний погляд із великого портрета патрона премії в залі засідань Житомирського коледжу мистецтв, що від 2000 року носить ім’я Огієнка, таки спонукував кожного члена комітету, який прибув до Житомира, узгоджувати з ним своє рішення. Цей погляд ніби запитував: наскільки суголосними моїй Праці і моему Чину будуть цьогорічні ваші обранці?

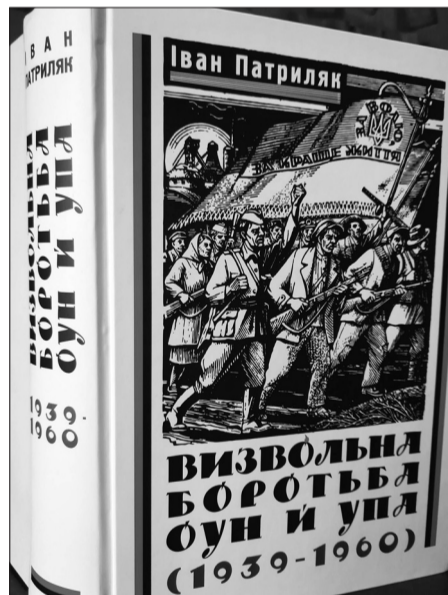
По-третє, уперше на засіданні комітету були присутні високі посадовці відразу від двох гілок обласної влади – облради (в. о. голови Володимир Ширма) та від військової ОДА (заступник голови Віктор Градівський).

З особливою приємністю виділяю двох перших лавреатів, у найвищому поцінуванні доробку яких ні в кого не було найменшого сумніву. Бо високий житейський чин таких кандидатур вивисують саму премію, роблять її знаковою, престижною.

Тарас Компаніченко – Кобзар першої величини, неперевершений бандурист-лірник, виконавець автентичного кобзарського репертуару, народний артист України (номінація “Мистецтво”). Гадаю, про неповторність, вагу і силу зробленого цією особистістю колись будуть написані цілі книги.

Іван Патриляк – доктор історичних наук, професор катедри історії світового українства КНУ імені Тараса Шевченка (номінація “Наука”). На премію була висунута видана за фінансової підтримки кількох канадських фондів монографія цього автора з промовистою назвою “Визвольна боротьба ОУН й УПА (1939–1960)”. Це, без перебільшення, наукова сенсація, нове, переконливе, оперте на всуціль заборонений донедавна архівний компонент, слово про гостроактуальне, не пізнане й не поціноване пересічними українцями явище національної історії, суголосне з реаліями нинішньої російсько-української війни. Обсяг цієї добросовісної й добровільно виконаної праці – 710 сторінок. Ще один штрих до історії цього лавреата: Іван Казимирович, маючи як професор-викладач бронь, добровольцем пішов на війну з перших її днів, зараз у діючій частині ЗСУ. Я зміг дозвонитися до нього, широ привітав колегу-однодумця. Не сказав, де він, а лиш “десь тут, на фронті”.

Ще двоє лавреатів нині також на фронті. Номінація “Література” поділена цьогоріч на них двох. Це вінницький поет, художник **Сергій Татчин** (до речі, хвилююча до шему в душі збірка його фронт-

тових віршів, яку я б озглавив цим свіжим дивосильним посилом з фронту від пана Сергія “Доведи мене, Боже, живим до цієї зими”, надрукована у свіжому числі “Слова Просвіти”). Це також оригінальна, талановита і безстрашна киянка **Ярина Черногуз**, поезія якої теж від Бога й освячена вогненною громовицею священного двобою Правди і Зла, Світла і Темряви.

Імена достойників поповнили й дві останні номінації. У галузі “Освіта” – **Віктор Мойсієнко**, професор катедри української мови Житомирського державного університету ім. І. Франка.

У галузі “Громадська, політична і духовна діяльність” – **Микола Голомша**, відомий політичний та громадський діяч, професор права, заслужений юрист України. Це і його натури безпосередньо торкається відома фраза Євгена Чикаленка – любити Україну не лише до глибини серця, а й до глибини власної кишені.

Цей рік Огієнка, що починався в січні моєю публічною лекцією на платформі Українського інституту національної пам’яті, за ініціативи Богдана Галайка, “12 маловідомих епізодів із життя Івана Огієнка (митрополита Іларіона)”, закінчиться 1 грудня церемонією урочистого пошанування цьогорічних лавреатів Огієнківської премії. Попередньо визначено дві локації – рідний Великий Українець-ві Брусилів та столичний Київ.

ЮРІЙ МИХАЛЬЧИШИН

3

ІЛЬКО КОЛОДІЙ

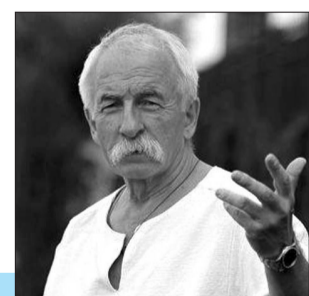
6–7

БОГДАН ТОМЕНЧУК

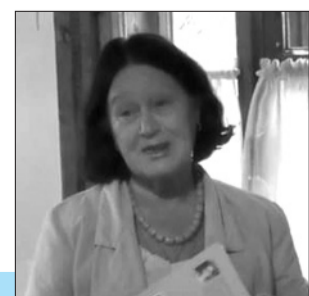
8–11

ЮРІЙ КОВАЛІВ

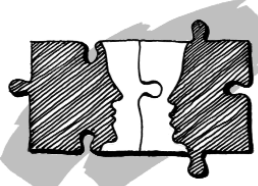

11

НАДІЯ НАУМОВА

12–13

Георгій ФІЛІПЧУК,
академік НАПН України

Такого “миру”, що пропонує путінська росія не побажеш навіть лютому ворогу. Бо це, насправді, блудливе заклинання, яке час від часу виголошується з кремлівських катакомб, є не чим іншим, як цинічним і брехливим намаганням продовжувати загарбувати, вбивати, нищити все живе, українське. Навіть Президент Німеччини Франк-Вальтер Штайнмаєр, що вперше з початку повномасштабної війни прибув (візит відбувся із третьої спроби) в Україну, будучи ініціатором “мирних” компромісів, остаточно переконався (на Чернігівщині) в невиліковній путінській імперськості. Не дивно, що цю скомпроментовану фарисейську “ідею” намагалися передати Україні через президента Гвінеї-Бісау Ембало (після поїздки в Москву), який прибув 26 жовтня із візитом до Києва. Однак, якщо уважно читати такі прокламації московитів (за Шевченком) “*Од слова до слова...*”, то очевидно стає лише одна ціль – від нас, українців, вимагають “*запити / З московської чаші московську отруту!*”.

Адже ще до масованих ракетних ударів у жовтні, коли рашисти знищили третину енергетичної інфраструктури України, було зруйновано або захоплено 978 медзакладів, 1270 шкіл, 786 дитсадків, 775 об’єктів культури, 80 релігійних споруд, 153 спортивні об’єкти, 19 аеропортів і цивільних аеродромів, 110 залізничних вокзалів і станцій, 315 мостів...

Продовжується вбивство мирного населення, дітей. Станом на 29 жовтня 2022 року російські війська вбили в Україні 430 дітей та поранили 823. Усе, що чинить нині окупант в Україні, є геноцидом. Його дії відповідно до статті II Конвенції про запобігання злочинів геноциду та покарання за нього (9 грудня 1948 р.) є злочином проти людяності, “*що виконують їх з наміром знищити, цілком або частково будь-яку національну, етнічну, расову або релігійну групу*”. Вони нагадують звірства, що вчинялися нацистами, які були засуджені Нюрнберзьким Міжнародним Трибуналом. Адже ця стаття передбачає покарання не лише за вбивство (українців), але й за *заподіяння серйозних тілесних пошкоджень, навмисне створення таких життєвих умов, що розраховані на фізичне знищення; заходи, розраховані проти народження дітей; за насильну передачу дітей з однієї групи людей (українців) в іншу (до москалів)*. Слід показати не тільки прямих винуватців нинішньої трагедії, які вчиняли (-ють) геноцид, але й відповідно до статті III суворо карати тих, хто мав “*змову з метою заподіяння геноциду; прямо й прилюдно підбурював до заподіяння геноциду; здійснював замах на заподіяння геноциду; був співучасником геноциду*”.

Щоби торжествувала правда й справедливність, щоби “*Всі неправди, щоб розкрились*”, як писав Т. Шевченко, треба бачити на лаві підсудних злочинців (поруч із виплодом путіно-лавро-шойгових) і тих, що підбурювали, закликали, “*благословляли*”, голосували, обріхували, підспівува-

“Сонце правди показати...”

ли, “*виховували*”, “*надихали*” головорізів на людиновбивство.

І тоді до небокраю “*Кату! кату! люди-іду!*” заповнять кримінальний простір своїм здичавілим образом *соловійови-скабееви, дугіни-міхалкови, газманови-охлобистіни, кісельови-корнілови, попови-симоньянки* та інші ...янки. А з ними мають тусуватися і зрайки чванливих “інтелектуалів” та пишате думське “елітне панство”, поголовно зібране з воєнних злочинців, які наввипередки підтримали війну проти України. Бо руки цих *володіних-случьких, затуліних-рогозіних* разом з “невисихаючими” *медведево-матвієнковими* також по лікоту у крові невинно убієнних українців.

“Почесне” місце там відведено і патріарху *кірілу (гундяєву)*, що “*благословив*” війну та людиновбивство в Україні, підтримавши геноцидну доктрину путіна на знищення української ідентичності, державності, а також мобілізацію на війну, дурячи русню, що “*це наша духовна мобілізація*”, яка допоможе “примиренню”, славлячи в “проповідях” смерть “*за отче-ство*”. Варто згадати, як 25 вересня патріарх РПЦ на недільній проповіді заявив, що смерть на війні в Україні “*змиває всі гріхи*”, приносячи себе в жертву за інших. А вже минулого тижня (25 жовтня) *кіріл*, відкриваючи 24-й з’їзд *всесвітнього російського народного собору*, оголосив путіна борцем з антихристом, вичавивши із себе дявольського заквасу промову, в якій (як і на прошену неділю) знову виквакував про гуманність бойових дій, додаючи дози гомофобії. Цей авторитарний витвір “*православ’я*” спить і бачить Україну окупованою, підпорядкованою, денационалізованою, введеною в єдиний простір РПЦ. Нахабно попираючи всі церковні канони й моральні норми, як сателіт і служка путінського нацистського режиму, церковний диктатор гундяєв (як і його попередники) продовжує криваву гру з вирішення “українського питання”, концентруючи удар не тільки на духовному коді українського народу, його вірі й давній традиції, мові, національній культурі, історичній пам’яті, але й на війні, фізичному нищенню народу. Дуже вже хочеться цьому незаскорованому агенту, щоби фсб, наслідуючи практику гпу 1922 року щодо повного контролю за церковними справами в Україні, долучилося, нарешті, до репресій та арештів священників, прихильників української Церкви, вбиваючи їх та запроторюючи в заполярні табори смерті. Бо якщо вести мову про їхнє “*православне месіанство*”, то нинішні *гундяєвці*, зокрема в Україні, завжди молилися за тиранію москвії, виконуючи роль донощиків, сексотів, виказувачів, потаємних вбивць. Адже коли знищувалися *на росії* (ще до повномасштабного вторгнення) поодинокі храми української Церкви в Ногінську, чи в окупованому Криму (Сімферополь) глумилися над храмом та вірянами Київського Патріархату, то цей “*вищий*” ієрарх в храмі Христа Спасителя під час відзначення свого 70-річчя лише белькотав як опричник, що “*наша церковь никогда не оставит своих собратьев в Украине и не согласится на изменение священных канонических границ, ибо Киев – это духовная колыбель Святой Руси*”.

А щодо заявленої теми “*собратьев*” у виконанні рашистського хору “самодержавіе-православіе”, то достатньо уважно вдивитися в сторінки столітньої історії Української Церкви — і стане зрозумілим затребуваний нині клич *М. Хвильового* “*Геть від москви!*”. І хоча це гасло в 20-х роках більше торкалося культури й літератури, на якій (тобто російській літературі), стверджував Хвильовий, “*ми органічно не можемо на ній виховуватися, вона тяжить над нами, як господар становища*”, однак не менш масштабна трагедія в ті часи розгорталася і в лоні Української Автокефальної Православної Церкви. ГПУ усунуло тоді від проводу Церквою митрополита В. Липківського, його наступника М. Бо-

рецького, було пограбовано і “націоналізовано” культурно-історичні цінності Києво-Печерської Лаври та Святої Софії; знищено Свято-Михайлівський золототверхий монастир, Десятинну церкву, Братський монастир та Успенську церкву на Подолі, а також Миколаївський собор, побудований 1690 року *Іваном Мазепою*, сотні інших церков і соборів. У фундаментальній роботі 1985 року *М. Семчишина* “*Тисяча років української культури*” наведені дані про надзвичайну жорстокість у ставленні до української церковної сфери періоду советізації. Зазначено, що за 1927–1933 роки з 10657 українських священників та 34-ох єпископів живими залишилися 200 священників. За такий церковний геноцид так ніхто, на жаль, і не був покараний. А непокаране зло має здатність зрощуватися ще з більшою силою.

Очевидно, офіційний атеїзм, тоталітаризм советської імперії, бездержавність українства та збайдужілість і політична заграваність іззовні — одні з причин тодішнього стану духовного, фізичного, політичного уярмлення. Однак в основі цього геноцидного прояву знаходиться головніша причинність — патологічна, багатовікова хвороба україноненавистництва *глубінного народу*. Адже як тільки російські заїди переступили український кордон, вони, руйнуючи й грабуючи храми, цілеспрямовано розправлялися з їх служителями. Так, уже в лютому-березні окупанти привселюдно цинічно вбили трьох українських священників ПЦУ (*М. Козачина, П. Моргунов, Р. Дуларенко*). А після розстрілу продовжували, як оскражені варвари, знущатися над мертвими, не дозволяючи наблизитися до тіл убитих.

Водночас священники російської православної церкви в Україні хизуються тим, що стріляють разом із убивцями з протитанкового гранатомета, а їхні ієрархи цілою купою присутні на кремлівському збіговиську по “присоединенію” українських територій. На богослужіннях вони (московські попи в Україні) поминають кривавого патріарха кіріла; активно колаборують й продаються русні на тимчасово окупованих територіях; шпигують і коригують ракетний ворожий вогонь для вбивства наших людей; не волюють у церквах відправляти службу з вшанування пам’яті загиблих українських воїнів; підтримують “*руській мір*”, пропагують ворожу ідеологію, виправдовують дії окупантів, перетворившись у центр ворожої агентури.

Нещодавно СБУ виявила 33 агенти серед священників московського патріархату, що свідчать про реальну загрозу національній безпеці України з боку цієї нібито “*духовної*” інституції. На жаль, релігійна сфера давно стала для України реальним фронтом боротьби за незалежність, суверенність, державність. Відсутність єдності українського православ’я, орієнтація частини духовенства та мирян на Москву, духовне, світоглядне й політичне уярмлення створює вкрай несприятливу ситуацію для державотворчих процесів, зміцнення української Нації. Зважаючи на українофобську позицію моспатріархату, людиноненавистництво, яке демонструє в часи війни особисто очільник цієї чужинської для нас установи, що повністю підпорядкована імперсько-диктаторським забаганкам кремля, настав критично відповідальний час сказати суспільству і владі — церква москвитів не може мати жодного пристанища на українській землі. В Україні вона роками разом із чималим кагалом політиків, депутатів, державних службовців всіляко підтримували промосковську лінію, спрямовану проти української ідентичності, духовної суверенності. А тому заради справедливості й безпеки має перестати функціонувати як легальний резидент росії, яка, за словами Державного секретаря США Ентоні Блінкена, намагається “*стерти українську ідентичність*”. “Хресні ходи” навіжених на чолі з політиками в московських сутанах штибу “новинський і

к*” мусять, нарешті, “*спочити в Бозі*”.

А ще необхідно “долю” цієї мерзеної компанії розбавити тими негідниками, що є сьогодні “*Раби, подножки, грязь Москви*”, зрадниками, колаборантами, продажниками. Окремі вже роками (після януковичової втечі) обслинюють та обслуговують за дрібні чайові соловійово-скабеевсько-кісельовські брехливі етери, щоби пикати кремлівці дулю дали, хоч маленьку, хоч півдулі. Інші — причаїлися, залагли на дно, вичікують нових “*асвабідітелей*”. А цілі низки нуворішів і любітелей *ерефнаспортів* продовжують верховодити, чинити спротив усередині. Бо як надалі обєрігати розвивати, зміцнювати Україну з такими суддями-інквізиторами, заточеними ментально й політично на рашу, як: львови, вовки, тупицькі, чауси... Яким чином це робити з такими “*авторитетами*” суспільної думки, які нині раптово стали глашатаями “*патріотизму*”, але ще донедавна обслуговували інформаційні наративи медвед-кліки, янук-синдикату та іншого олігархату. Хіба з ними нація спроможна буде розгледіти українську справу й відповісти на Шевченкове: “*Чия правда, чия кривда / І чий ми діти*”.

Отож, щоби успішно протистояти безперервним загрозам з боку звироднілого рашкостану і перемагати, необхідно мати як сильну Українську Армію, новітнє озброєння, сучасну мілітарну політику, так і силу суспільного духу, національно-патріотичну свідомість, згуртованість народу навколо головної цінності — Держави-України.

На зорі створення Української Академії Наук (1918 року, в буремні часи національно-визвольних змагань) у її стінах прозвучала промовиста істина: “*Є сила сильніша ніж бомби і кров, — це любов до рідного краю, України*”. З цією чеснотою не народжуються, її виховують — батьки, школа, університет, церква, соціокультурне і професійне середовище, інформаційний простір. А ще — безперервна праця, боротьба, як вічний плебсцит для кожного сушого, хто прагне вищого, досконалішого, благороднішого, хто здатен “*мудрішати серцем*” у ставленні до України, українськості.

Мусимо визнати, що поруч із нами століттями скніє підступний ворог в образі москвії. Війни, конфлікти з нею завжди носили (-тимуть) екзистенційний характер, зумовлюючи для нас, як і для людства, гамлетівський вибір — бути чи не бути Свободі, Державі. Бути!

Однак для цього нам варто засвоїти один значимий урок, відшукавши його в прикладах світового досвіду. У фундаментальному творчому доробку відомого українського діяча *Дениса Квітковського* “*Боротьба за українську ідею*” (1993, *Детройт-Нью-Йорк-Торонто*) згадується про характер американської визвольної Революції, боротьбу за здобуття повної державно-національної самостійності, зокрема і позиція *В. Черчилля*, викладена в його праці: “*Історії народів, що говорять англійською мовою*”. Визначний політичний діяч зазначав, що державна самостійність виборювалася не у війні проти “*англійського королівського режиму*”, а проти Англії. Тому й сам Квітковський, розглядаючи в ті бездержавні часи національне стратегічне завдання про вигнання московського окупанта з України, формує правдиву версію для переможного шляху. “*Нашим ворогом не є просто режим, але народ, що встановляє цей режим*”. Дуже актуально і повчально. Адже не стільки путінізм, сталінізм чи царизм, а передусім “*глубінний народець*”, що виплоджує таке зло. У свій час про це нагадував нам *Тарас Шевченко*, що мріяв здобути для України волю, не усуваючи, звичай, режим, а *проганяючи й долаючи москалів*. Усіх. Назавжди.

Оце Шевченкове “*Сонце правди показати...*”, не блукаючи серед “*хароших руських*”, і є нашою святою місією. Задля Перемоги і Свободи.

Юрій МИХАЛЬЧИШИН

Безперечно, один із днів слави українського війська.

1 листопада 1918 року у Львові, Станіславові, Тернополі, Бориславі, Золочеві, Сокалі та навіть у Перемишлі завдяки рішучим діям українських командирів і воєнків встановлено українську владу. Листопадовий Чин. Революція поручників і четарів на чолі з сотником Дмитром Вітовським. Його ім'я у Львові носить вулиця, де розташоване обласне Управління СБУ – нехай його ім'я вселяє жах у наших ворогів і надію у наші серця, як вселяло тоді, восени 1918. Вітовський не дожив до Голгофи своєї армії – розбився влітку 1919 року на літаку, повертаючись із Паризької мирної конференції з порожніми руками – без миру та збройної підтримки.

Згадаймо його сьогодні. А ще – поручника Ілька Цьокана, поручника Мартинця, поручника Паліїва, поручника Бубелу, четаря Огоновського та 17-річного Степана Паньківського, який вперше підняв на львівській Ратуші наш державний прапор. Завдяки їм – Львів понині наш. Понині й довіку.

Українсько-польський фронт, що виник як суцільна 10-кілометрова лінія орієнтовно 4 листопада 1918 року, не змінювався упродовж наступних двох тижнів та розрізав місто на дві нерівні частини: поляки зайняли західну частину міста з головним залізничним вокзалом, українці тримали під контролем центральну та східну частини з Високим Замок, міською Цитаделлю та вокзалом Підзамче. У столиці молоді ЗУНР мешкало майже 200 тис. осіб, причому українців з-поміж них внаслідок імперської політики колонізації було не більше чверті, тоді як поляки переважали їх майже вдвічі.

Мозковий центр українського війська, що розміщувався в “Народному домі”, пережив серйозну кризу вже на другий день серйозних боїв: з'ясувалося, що понад половину українських стрільців після тріумфального Листопадового зриву просто розійшлися по домівках! Очікуючи прибуття головної ударної сили – легіону УСС з Чернівців, що добрався залізницею три дні з пригодами, – українське командування галяло дорогий час, сподіваючись на професіоналізм та загартованість у боях.

Тоді як поляки, що переважали українців чисельно, зробили ставку на масову мобілізацію добровольців, мотивованих шовіністичним націоналізмом, які вважали українців меншовартісним та слаборозвиненим народом. В результаті наступними днями до Львова справді прибуло 1500 січових стрільців. Зате поляки мобілізували в свої загони 4000 бійців, не рахуючи існуючого збройного підпілля та волонтерів-цивільних!

У цій ситуації не витримав психологічної напруги та подав у відставку український командувач 31-річний Дмитро Вітовський. Його наступником став колишній стрілецький командир, 36-річний полковник Гриць Кос-

Листопадовий Чин

сак, який керував боями за місто три дні (з 5 по 8 листопада); змінити його довелось підполковнику Гнату Стефаніву (32 роки), який і виконував обов'язки командувача увесь час, що залишався до відступу українців з міста 21 листопада.

Далі ламана лінія протиборства двох національних стихій веде нас за маршрутом: вул. Театральна – вул. Коперника – Цитадель – вул. Дорошенка – парк Івана Франка – вул. Городоцька – вул. Шевченка – Янівська рогатка.

Саме тут знаходилися ключові опорні пункти адміністративного центру Львова, за які велися криваві бої понурими листопадними днями 1918 року: будівля Головної пошти та телеграфу, бібліотека імені Стефаніка (тоді Осолінських), казарми та бастіони колишнього австро-угорського 30-го полку піхоти, будівля Галицького сейму (регіонального парламенту, нині – Університет імені Франка), Дирекція залізниць, артилерійські казарми, поліцейський комісаріат та казарми австрійської жандармерії. Парк імені Франка був ареною одного з найбільших боїв часу генерального польського наступу на центр Львова, що розгорнувся 9 листопада 1918 року, коли спробу штурму Галицького сейму було впевнено відбито українцями, а кілька сотень польських бойови-

ків залишилися на імпровізованому солдатському цвинтарі між дерев.

Тоді ж розгорнулися бої за оволодіння артилерійськими казармами імені Фердинанда на головній транспортній артерії Львова – вулиці Городоцькій, де інтенсивність українського спротиву досягала сучасних боїв за Донецький аеропорт, а будівлі залишилися під українським контролем, незважаючи на вогонь артилерії, підпали та спробу підризу стін вибухівкою. Активне сприяння українським захисникам Львова надавала артилерія у вигляді кількох гаубичних батарей, розміщених на панівних висотах на Цитаделі та Високим замку, які активно бомбардувалися поляками з повітря (захопленими австро-угорськими аеропланами на військовому летовищі Левандівка).

Ведення боїв у місті для українців ускладнювалося слабкою обізнаністю з вуличними лабіринтами, де поляки почували себе, немов удома, зате, коли фронт перейшов у позиційний стан, бої за оволодіння окремими будівлями та барикадами показали повну перевагу українців у ближньому та рукопашному бою.

Врешті-решт, все вирішило прибуття зовнішньої допомоги. Якщо на виручку побратимам-галичанам до Львова приїхало з Великої України 50 бійців під ко-

мандою 25-річного випускника Одеської школи прапорщиків Андрія Долуда (які фантастично зарекомендували себе в боях у районі нинішнього ТРЦ “Форум”), то в складі польської колони з Перемишля прорвалося понад 1000 бійців. Співвідношення сил остаточно змінилось не на нашу користь – майже 5500 поляків проти 3300 українців. Успішний польський наступ на південному фланзі фронту 20 листопада 1918 року завершився проривом української оборони та наказом командувача про відступ українців з міста – криваві вуличні бої переросли у виснажуючу піврчну облогу.

Центральний сектор української оборони вистояв навіть у цей критичний момент, тому наказ на підризу складів з боєприпасами та відхід за місто тут сприйняли не просто без ентузіазму, а навіть висловлювались за те, аби розстріляти його ініціаторів у порядку профілактики. Оборонці фортеці Цитадель, бібліотеки Осолінських, будівель пошти та парламенту, артилерійських казарм, австро-угорського банку та жандармерії назавжди вписали свої імена у книгу подвигів українського війська.

При цьому в нас прийнято політкоректно мовчати стосовно цікавого факту: в листопаді 1918 року (і до березня 1919) Начальником Генштабу польських Збройних сил працював генерал-майор Станіслав Шептицький (1867–1950), рідний брат Митрополита УГКЦ Андрія Шептицького. А, отже, мав прямий стосунок до реалізації польської збройної агресії проти ЗУНР.

Українських захисників міста поховали на полях стрілецького пантеону Янівського цвинтаря, збудованого 1934 року за проектом учасників бойових дій – січового стрільця Левка Лепкого та петлюрівського офіцера Петра Холодного, де у міжвоєнні роки польська поліція регулярно арештовувала українських ветеранів і молодь, що вшановували чин стрільців Вітовського. У

1970-х роках меморіал УГА було знищено радянською владою, з бідою відновлено в середині 1990-х, і навіть зараз він потребує додаткової реконструкції та облаштування, бо виглядає надто бідненько на тлі помпезного польського меморіалу на Личакові. Тут недалеко знайшов вічний спочинок генерал-четар Мирон Тарнавський, командир Другого корпусу Галицької армії в легендарній Чортківській офензиві, коли галичани контрнатупом відкинули поляків на захід від Тернополя, та пізніше головнокомандувач УГА в поході на Київ та Одесу влітку 1919 року. За рішення почати мирні переговори з денікінцями під час катастрофічної епідемії тифу, коли в бригадах УГА лишилося по 200–300 штиків, Тарнавського на вимогу Петлюри судили військовим трибуналом у Вінниці. І виправдали.

Поруч сплять і бачать дивні сні про омріяну Незалежну бойовики-оунівці Білас і Данилишин, які вправно ліквідували депутатів польського окупаційного парламенту, і брат останнього командира УПА Іларій Кук, провідник ОУН на Золочівщині, підвищений поляками в 1938 у тюрмі “Бригідки”, і колишній ад'ютант Петлюри, старшина з особливих доручень Василь Бень, що після 1920 року працював директором у львівській школі імені Шашкевича, а в 1941 р. був розстріляний чекістами в тюрмі НКВС на Лонцького, і молодий професор-націоналіст з Львівської політехніки Андрій П'ясецький, міністр лісівництва в уряді Стецька в 1941, закатований гестапівцями, і розвідники-нелегалка УВО, зв'язкова Коновальця Ольга Басараб, забита польськими поліцаями після триденних тортур в комісаріаті на вул. Яховича (тепер академіка Кучера, де Шевченківський район) 13 лютого 1924 року, і перший прем'єр-міністр уряду ЗУНР Кость Левицький, що працював в Тернополі після захоплення Львова поляками, і злетів з посади за продаж нафти закордон, і лемківський поет-геній Богдан-Ігор Антонич...

У 1960-70-х роках радянська влада зруйнувала всент стрілецькі меморіали на Янівському та Личаківському цвинтарях, а уламками потрошених кам'яних хрестів вимостили проїзду частину вулиці Суворова (тепер Сахарова) та тротуари, а зверху залили асфальт. У 1990 році, копаючи траншею для водогону на розі вулиць Суворова, Куликівської і Бойківської, робітники виявили та витягнули на поверхню кілька надгробків, на яких збереглися чіткі написи з прізвищами загиблих. Надворі буйним квітом цвіла перебудова і вчувалася незалежність, тому резонанс був колосальний; робітники вантажівкою відвезли надгробки в інститут суспільних наук НАН УРСР, а після відновлення Янівського меморіалу з потрошених хрестів на залізних ланцюгах зробили пам'ятну композицію, аби нагадати, як окупанти воювали з мертвими. До речі, сотні потрошених стрілецьких хрестів до сьогодні знаходяться під асфальтом вулиці Сахарова.

Звернення до наших читачів, передплатників, просвітян

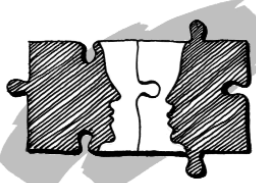
Друзі! Тижневик “Слово Просвіти” – один із небагатьох нині існуючих островів незалежного українського слова в інформаційному морі – за певного “сприяння” нашої влади опинився на межі припинення свого існування. І тільки ми самі, хто любить, шанує і дорожить українським правдивим і об'єктивним словом можемо допомогти “Слову Просвіти”. Будь-яка фінансова підтримка видання – це вагомий внесок в українську справу. Тож подаємо Вам наші банківські реквізити:

АТ “Альфа-Банк, р/р UA 30300346000002600 2016994001; отримувач: ГО “Всеукраїнське товариство “Просвіта” ім. Тараса Шевченка; код ЄДР-ПОУ/ІНН: 00031756.

Призначення платежу заповнюється платником так, щоб надати повну інформацію про платіж.

На наше прохання про допомогу для газети “Слово Просвіти” відгукнулися:

1. Кравченко Галина Семенівна – 1000 грн.
2. Гумницька Наталя, Гумницький Ярослав Михайлович – 1000 грн.
3. Черняхівський Олексій Іванович – 1000 грн.
4. Боцій Семен Кирилович – 500 грн.
5. Гуменюк Галина Денисівна – 200 грн.

Вручено премії імені Дмитра Нитченка – 2022

Лавреатами стали письменниця, журналістка Ірен Роздобудько, український історик, ведучий радіо "Культура" (Українське радіо), громадський та політичний діяч, науковий співробітник Інституту історії України НАНУ Олександр Алфьоров і науковець, громадський діяч, Уповноважений із захисту державної мови Тарас Кремень.

Як зазначила виконавча директорка Ліги українських меценатів Світлана Короненко, цього року знаковий, престижний українській премії виповнилося 20 років від дня її заснування. 19 років поспіль цю премію вручали у величезних залах виконавчий директор Ліги українських меценатів світлої пам'яті Михайло Слабошпицький і президент Ліги Володимир Загорій. Частими гостями урочистих церемоній були доньки Дмитра Нитченка Леся Богуславець і Галина Кошарська. Цьогорічне ж нагородження відбулося в умовах війни, коли щодня повітряні тривоги і обстріли або загроза обстрілів у Києві...

Отримуючи нагороду, Ірен Роздобудько зазначила: "Була щаслива отримати престижну відзнаку Ліги меценатів – премію імені Дмитра Нитченка, патріо-

У Національному музеї літератури України відбулася церемонія нагородження лавреатів цьогорічної премії імені Дмитра Нитченка, засновниками якої є Ліга українських меценатів та родина Дмитра Нитченка (Австралія).

та, публіциста, письменника, мецената, просвітителя, борця за українське Слово. Для мене, народженої в Донецьку, це особлива премія, адже вона присуджується за популяризацію української мови". До речі, щойно побачила світ книга Ірен Роздо-

будько "Неймовірна. Ода до радості", яка розповідає про життя нашої славної Олени Теліги.

Відомий молодий історик, автор понад 100 наукових статей і книг, голова експертної топонімичної комісії з опрацювання пропозицій щодо перейменування об'єктів міського підпорядкування, назви яких пов'язані з Російською Федерацією та/або її союзниками (сателітами) при Київській міській державній адміністрації, Олександр Алфьоров не зміг бути на урочистій церемонії нагородження. І причина вагома: нині він на фронті в полку "Азов". Замість нього диплом лавреата отримала дружина Тетяна Алфьорова, яка прийшла з двома доньками, однієї з яких щойно виповнилося три місяці.

Мовний омбудсмен Тарас Кремень – один із тих, хто сьогодні активно стоїть в обороні української мови і

Олександр Алфьоров

хто відстоював мовний закон. Нині, коли мовний закон уже в дії, команді Тараса Кременя доводиться розв'язувати багато мовних питань, отримуючи тисячі й тисячі звернень українських громадян. Серед пріоритетів Уповноваженого із захисту державної мови та його команди – Міжнародний конкурс з української мови імені Петра Яцика, який цього року проходив у надзвичайно складних умовах війни.

У церемонії нагородження взяли участь відомий бард Ігор Жук і заступниця директора Національного музею літератури України Раїса Сеннікова.

Прес-служба
Ліги українських меценатів

Лавреати премії імені Дмитра Нитченка – 2022
Ірен Роздобудько і Тарас Кремень

Оголошені лавреати відзнаки "Вікімеч" імені Олега "Raider" Ковалишина 2022 р.

Євген БУКЕТ,
м. Київ

Інститут Національного Розвитку оголосив лавреатів відзнаки "Вікімеч" імені Олега "Raider" Ковалишина 2022 року "За внесок у Перемогу України в інформаційній війні". Нагороду засновано минулоріч для активістів, які редагують вільну інтернет-енциклопедію Вікіпедію. Її перше вручення відбувалося під час під час Форуму українських Вікіпедистів 5 червня 2021 року.

Цього року лавреатів визначено в час гарячої фази російсько-української війни. "Вікімеч" присуджено вікіпедистам, які захищають Україну не лише в інформаційному просторі, а й у лавах Збройних Сил України. Саме тому, з метою безпеки, засновники відзнаки оголосили лише їхні вікі-ніки та відмовилися від урочистого вручення – обцяють передати нагороди лавреатам за першої-ліпшої нагоди.

Лавреатами відзнаки "Вікімеч" імені Олега "Raider" Ковалишина 2022 року стали:

Користувач Mcoffsky
Користувач Tohaomg
Користувач ФФ_Шандор
Користувач RomaKogut
Користувач Augustus-ua
Користувач Fed4ev

них. Як директор Інституту Національного Розвитку, він очолював журі, що визначало перших лауреатів. Микола мріяв, щоб ця нагорода стала щорічною і здобула належний авторитет у Вікіспільноті, адже вона носить ім'я Олега "Raider" Ковалишина – добровольця батальйону "Донбас", першого вікіпедиста, який загинув на російсько-українській війні – 23 травня 2014 року в бою під Карлівкою.

8 жовтня під час традиційної щорічної Вікіконференції в Києві редактори української Вікіпедії хвилиною мовчання вшанували пам'ять обох полеглих на війні побратимів.

Довідково. Микола Сергійович Кравченко (20 травня 1983 року, м. Люботин, Харківська область – 14 березня 2022 року, с. Горенка, Бучанський район, Київська область) – український громадський і політичний діяч, ідеолог Азовського руху, один із засновників громадських організацій "Патріот України" та "Інститут Національного Розвитку", начальник штабу партизанського загону "Чорний Корпус", ветеран полку "Азов", заступник голови партії Національний Корпус, один із засновників Козацького Дому, співзасновник видавництва "Орієнтир", редактор української Вікіпедії з липня 2019 року.

Буковинська перлина

Чернівці – старовинне місто Буковинського краю на південному заході України за 40 км від румунського кордону. Це місто величних і старовинних пам'яток архітектури, розкішних храмів, затишних вулиць і старовинних площ.

Перша письмова згадка про Чернівці в історичних документах датується 1408 роком. Назва міста походить від городища, яке згадується як Черн на Пруті. До 1944 року місто офіційно називалось Черновіци.

Чернівці є унікальним зразком урбаністичного середовища з неповторною атмосферою, що формувалося на "пограниччі культур і народів". Внаслідок цього феноменального поєднання культур на вулицях міста городяни спілкувалися одразу п'ятьма мовами: українською, німецькою, гебрейською, румунською та польською. А поруч жили, залишаючи вагомий внесок у розвиток економіки та культури міста, вірмени, євреї, чехи, угорці, румуни та молдовани.

Про той славетний час нагадують численні меморіальні дошки на фасадах кам'яниць та відновлені імена в назвах вулиць. Імена, якими пишаємось ми і знає Європа. Прогулюючись містом, ви відчуєте самотню історію через велич століть, збережену саме тут, на вулицях міста.

Чого лиш варта будівля архітектурної пам'ятки, яку розпочали будувати в 20-х роках XIX століття. Йдеться про Чернівецьку ратушу. Це триповерхова будівля з високою баштою та внутрішнім двориком, збудована у стилі пізнього класицизму.

Невіддільними елементами екстер'єру споруди є два годинники – один показує час на ратушній вежі, а інший (подарунок бургомістра Антона Кохановського) встановлено на її фронтоні. Будівлю споруджено на кам'яному фундаменті, який під вежею сягає понад 6 метрів глибини.

Нині в Чернівцях не тільки відновлюють символи й традиції, пов'язані з минулим Чернівецької ратуші, а й започатковують нові-сучасні. Починаючи з 2004 року, щодня о 12-й годині на вежу будівлі підіймається трубаць у колоритному буковинському одязі. Трубаць на всі чотири сторони світу відтворює мелодію відомої пісні на музику буковинських авторів Степана Сабаша та Михайла Ткача "Марічка" (цю мелодію вже називають неофіційним гімном Чернівців).

До 614-ї річниці з дня першої письмової згадки про старовинне місто над Прутом буковинські письменники, члени Чернівецької обласної організації Національної спілки письменників України презентували в обласній книгозбірні ім. Михайла Івасюка серію листівок до 175-річчя Чернівецької міської ратуші "Сурма із вежі". Цю, вже 41-шу, серію листівок віршів-присвят автори готували як упродовж минулих років, так і 2022-го.

На презентації прозвучали поезії Наталії Григорчук-Войтко, Віталія Демченка, Тамари Севернюк, Василя Васкана, Олени Репіної, Василя Джурана, Олександра Довбуша, Василя Бабуха, Галини Тарасюк, Миколи Бучка та Георгія Шевченка.

Присутні почули цікаві оповіді відомих краян про історію виникнення Чернівців та зведення місцевої ратуші, а також насолодилися поетичним словом віршів-присвят.

Обласна книгозбірня отримала в подарунок примірник серії листівок, яка поповнить краєзнавчу колекцію літератури.

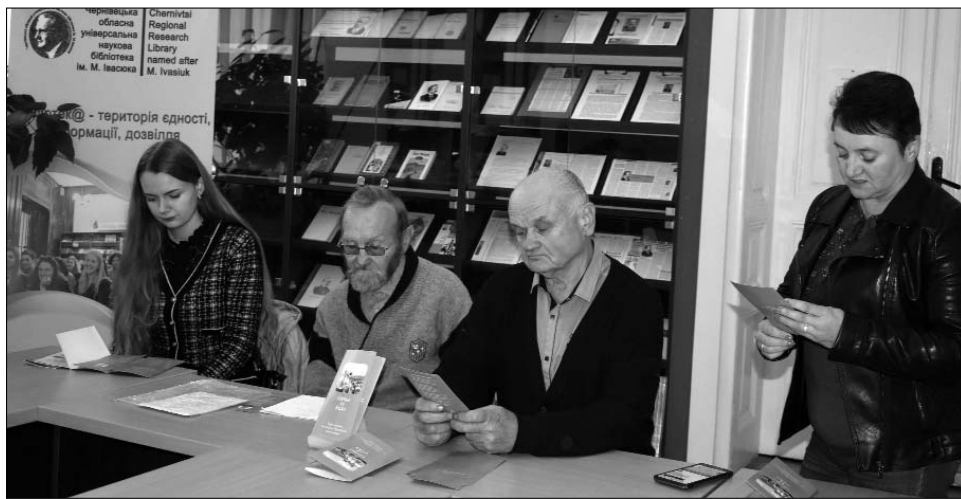
Модерував захід голова Чернівецької обласної організації НСПУ Василь Джуран.

Віктор БЕЗПАЛЬЧЕНКО,
працівник Чернівецької обласної універсальної наукової бібліотеки імені Михайла Івасюка
Фото Галини Добровольської

Цього року серед лавреатів "Вікімеча" також Микола Кравченко – ініціатор заснування цієї відзнаки. На жаль, помертвено. Будучи ветераном полку "Азов", 24 лютого він став до лав Збройних Сил України. Але сталося так, що, супроводжуючи іноземних журналістів на Київщині, 14 березня Микола Кравченко загинув внаслідок ворожого обстрілу з БМ-21 "Град"... Тож нагорода буде передана його родині.

Микола продовжує жити в своїх ідеях та проектах, які продовжують реалізовувати його побратими. "Вікімеч" – одна з

Казимир ЯРЕМА,
історик, просвітянин,
член НСЖУ

Перші боївки УПА на теренах нашого краю

*Не бійся, враже,
що сотня поляже,
Тисяча Героїв стане в боротьбі,
Тисячі народу стане за свободу,
Бо ми, бо ми народ, а не раби!*

Сьогодні Весь український народ об’єднався у боротьбі проти споконвічного ворога України московських окупантів, які по волі свого шовініста-верховника путіна з метою відновлення рашистської імперії розпочали проти нас війну ще у 2014 році, а 24 лютого 2022 року віроломно здійснили масове збройне широкомасштабне вторгнення російських військ на територію нашої держави, обстрілюючи і руйнуючи наші мирні міста і села, вбиваючи тисячі українців дорослих і дітей.

Путінські рашистські посіпаки хвалились, що захоплюють Україну за три-шість днів, про це навіть, на жаль, говорили деякі західні генерали. Але всі вони глибоко помилились, бо отримали стійкий героїчний спротив воїнів Збройних Сил України, які своєю сміливістю, героїзмом, жертвовністю, при підтримці та допомозі всього українського народу і західних партнерів, зуміли не тільки зупинити наступ російських окупантів, а й завдати їм значних втрат, звільнивши територію Київської, Чернігівської, Сумської та Харківської областей та вести успішний контрнаступ на Півдні та Сході нашої країни.

Кремлівські верховоди розпочинали цю “спецоперацію” проти України з метою не тільки захоплення нашої території, а відкрито проголосили, що їхня мета повністю знищити Україну як державу і українців як націю.

Таку мету можуть ставити тільки справжні фашисти і шовіністи, якими вони є. Але вони не врахували, що українська нація, Українські Збройні Сили проїняті українським духом, прагненням до волі та незалежності, які передалися сучасним від попередніх багатьох поколінь борців за волю України – козаків, гайдамаків, опришків, січових стрільців, воїнів ОУН і УНР холодноярців, воєнків ОУН, УПА, які із зброєю в руках боролися за вільну Україну в роки нашої бездержавності. Їхній героїзм, жертвовність і прагнення до волі продовжили українські патріоти шістдесятники, рухівці, майданівці, Герої Небесної Сотні, воїни АТО і сьогоднішні захисники України, які на вітвар свободи нашої Батьківщини кладуть свою силу, енергію і навіть життя. І перемога обов’язково буде за нами!

Але, як мовиться в крилатому вислові: “Нація, яка не шанує своїх Героїв, не має майбутнього”. Я постараюсь відкрити читачу майже невідому сторінку героїчної боротьби членів перших боївок ОУН на території нашого краю, які фактично були попередниками і зачинателями створення армії УПА, бо в роки радянської влади про імена та подвиги цих героїв мовчали, та й, на жаль, в роки Незалежної України влада тривалий час не визнавала ОУН, УПА воюючою стороною у Другій світовій війні.

Про ці події частково я написав у своїй книжці “Кривава боротьба за волю України” (2016 р., 2019 р.). Але ця книжка вийшла невеликим накладом. Тож, щоб ознайомити більше читачів із цими подіями, розповім про це у “СП”.

Першого вересня 1939 року віроломним нападом нацистської

Плакат Ніла Хасевича

Німеччини на Польшу розпочалась Друга світова війна. 17 вересня цього ж року червона армія перейшла річку Збруч і почала окупацію Західної України. Частина жителів спочатку вважали, що радянські війська визволили їх від польських окупантів. Навіть ОУН не чинила спочатку супротиву, бо готувалась до повстання проти польських окупантів. Але радянська влада, її каральні органи почали чинити терор і репресії проти українських патріотів, нищити все українське. Енкаведисти арештовували і кидали в тюрми членів ОУН, українських священників, членів товариства “Просвіта”, вчителів, учасників хорів, українських гуртків, студентів та учнів і катували їх та вбивали по-звірячому в тюрмах. Як свідчать дані, записані в тюрмних актах, протягом 1939–1941 рр. у в’язницях Західної України перебували близько 104 тисячі осіб, 18 тисяч з них енкаведисти замордували і розстріляли в тюрмах Тернополя, Чорткова, Бережан, Львова та інших міст у липні 1941 р.

Про ці злочини ми заговорили на першому мітингу в Тернополі, проведеному Народним Рухом України 30 липня 1989 р. в пам’ять про жертви більшовицьких репресій. Очевидці і рідні закатованих розповідали, що на мертвих тілах українських політ’язнів були сліди страшних катувань. Усе це робили люті більшовицько-московські кати і не понесли за ці злочини ніякої кари. Сьогодні нове покоління московсько-рашистських окупантів здійснюють такі ж жорстокі злочини на окупованій Україні у містах Бучі, Ірпені, Ізюмі... Але цього разу за це кари їм не уникнути.

Бачачи більшовицьке “визволення” свідомі українці почали чинити червоним загарбникам опір, який очолила ОУН. У містах і селах 1940–1941 рр. створюва-

лись підпільні боївки із членів ОУН, які зі зброєю в руках захищали українців від каральних органів, мстили московським окупантам за злочини проти мирного українського населення, нищили енкаведистів, уповноважених по податках, сексотів-зрадників.

Про це свідчить зміст записів, зроблених у 1941 році надрайоновим провідником ОУН Шепелем, який керував боївками ОУН, що діяли в селах Микулинецького і Козівського районів (тепер Тернопільський район). Зміст цих записів надрайоновому провіднику Шепелю мені передав у 2000 р. Юрій Брикайло, композитор-аматор, який створив мелодію пісень про село Острів на слова поета-патріота Василя Ярмуша. Батько Юрія був провідником УПА, боровся проти московсько-більшовицьких окупантів і героїчно загинув у криївці в селі Лучка в 1949 році. Ці записи передав Юрієві побратим батька. У цих записках “Короткий перебіг партизанок надрайону Шепеля ч. 1” є повідомлення про частину відплатних збройних акцій проти московсько-більшовицьких окупантів, виконаних цим об’єднанням боївок ОУН.

“Починаю від смертної акції, виданої приказом 63. – 3 травня боївка села Мишкович убила конфідента Шулігу Василя, зараз 3 травня, вертаючись з похорону екаведисти та секретар партії були обстріляні боївкою села Чорторії (тепер Миролубівка), в якій загинув один “енкаведе”...

...28 травня з припоручення Надрайоновому провіднику Шепелю підрайоновий Нечай з боївкою цілого підрайону напав на село Купчинці: там містилась якась вища команда більшовиків, убито 3 старшин, 1 підстаршину та чотирьох стрільців, з наших одного убито, а провідника ранено, котрий за тиждень вже ходив. 24 травня 2 бойовики села

Острова задушили донощика, за котрого заарештовано його двох товаришів...

12 червня в селі Ладичин зловлено конфідента, повішено на придорожній дереві з написом: “Собаці по собачому”...

18 червня на гостинці в Денисові Купчинецька боївка розгромила танк. Забрано боеприпаси, при цьому загинув наш бойовик...

24 VI з припоручення надрайоновому провіднику Шепелю 3 партизанські відділи по 50 людей, провідником першого відділу був рай. Соловій, другого – рай. Сурмій, а третього – рай. Коломб.

25 VI відділ ч.І, що помішувавсь на полі села Великий Ходчаків, збив Сов. Аероплан поштовий та вечером обстріляв відділ доглядачів Лучанського аеродрому...

26 VI відділ ч.І обстріляв зенітну артилерію і заподіяв важку шкоду артилерії в Бушнівському лісі.

27 VI вночі сполучені відділи ч.І та ч.2 напали на станцію в Яструбові...

Наші відділи роззброювали поодинокі групи більшовиків...

30 VI відділ ч. 2 збив поштовіка, відділ ч.1 залапав авто з трьома енкаведами...

...дістали ми приказ здобути місто Микулинець. Ч. 1 опанувати гостинець Тернопіль-Микулинець, ч. 3 – гостинець Микулинець – Тереволья, відділ ч. 2 мав опанувати місто. Година 11, відділ ч.1 опанував свій терен, однак за пів години надійшла знову хмара війська по 15-ти хвилинним тяжким бої ми кресали здорово з ліса та й з-поза Чорторійських хат, але мусіли відступити полишивши три вбитих та одного раненого. Відділ ч. 2, йдучи на Микулинець під Серединками зустрівся з більшовиками, привітав їх градом куль та одначе мусіли відступити, полишивши вбитого, а провідника ранено в ліве плече. Куля перейшла через легені і було не до життя.

...3 приказу вишого проводу групі Шепеля 1 і 2 групи вирушили на Тернопіль. 3 група мала опанувати Микулинець. На Тернопіль ми йшли двома шляхами: 1 група на Острів і на Петриків. Одначе, в Острівсько-Мишковицькій границі розбили ми 20 більшовиків, з котрих 5 втекли до ближнього ліску, в ліску цім ще їх була більша кількість. Вони привітали нас градом куль, отже було не можливо перейти. Провід в цей час висилає гінця до другого відділу з приказом, щоби друга група напала на цей лісок з другої сторони. 5.30 година 2 група була уже на місці. Зацокотіли наші скоростріли до 6 години було уже по всім, цілий лісок покрився більшовицьким трупом, а решта повтікали. 7 година – ми вирушили до Острова і в Острові заночували. На Тернопіль вже не йшли, бо Тернопіль вже захопили німці”.

Тут написано лише про частину відплатних акцій членами боївок ОУН із запису “Короткий перебіг партизан Надрайону Шепеля, ч.1”.

Також в цих записках є і списки членів окремих боївок, частину з яких я подаю нижче:

Село Острів Брикайло Касян – 1910 р. н., Лісевич Йосип – 1914 р. н., Семчишин Микола – 1902 р. н., Ярмуш Дмитро – 1907 р. н., Лаховський Борис – 1907 р. н. Королішин Микола – 1915 р. н., Гук Гриць – 1905 р. н., Гук Стах – 1900 р. н., Лушпінський Гриць – 1892 р. н., Рожик Гриць – 1910

р. н., Сорочинський Василь – 1898 р. н., Гук Дмитро – 1914 р. н., Сушко Григорій – 1922 р. н., Шумський Петро – 1914 р. н.

Село Мишковичі. Шуліга Олекса, Віблій Теодор – 1905 р. н., Віблій Петро – 1885 р. н., Федик Петро, Федик Павло – 1906 р. н., Пастух Микола – 1906 р. н., Лазута Олекса – 1909 р. н., Вербило Стефа, Білоган Василь – 1918 р. н., Вербило Михайло – 1908 р. н.

Село Велика Лука. Зімовський Семен – 1906 р. н., Брикайло Василь – 1901 р. н., Звір Павло, Юзьків Іван, Гладкий Стах – 1910 р. н., Брикайло Семен – 1910 р. н.

Село Велика Березовиця. Кручовий Василь, Волинець Нестор, Підгайний Микола, Крупа Микола, Стешин Степан, Гаєць Нестор.

Село Чорторія (Миролубівка) Комар Іван – 1915 р. н., Комар Євген – 1918 р. н., Федик Нестор – 1914 р. н., Федик Олена – 1912 р. н., Гарматій Петро – 1915 р. н.

Село Йосипівка. Ярема Богдан – 1915 р. н., Безушко Михайло., Безушко Володимир, Скрипій Василь, Базар Григорій.

Більшість членів тодішніх боївок, як і воїнів ОУН, УПА, загинули героїчною смертю в боротьбі проти московсько-більшовицьких окупантів. Значна їх кількість зазнала знущань та катувань в більшовицьких тюрмах та концтаборах. Як говорила у 2009 році в інтерв’ю українському телебаченню незадово до відходу у вічність рідна сестра Степана Бандери Оксана Бандера, члени ОУН, УПА воювали ні за високої посади, ні за теплі крісла, ні за багатства. Вони боролися і свідомо віддавали життя за волю України і їхнім гаслом було: “Здобудем Самостійну Українську державу, або загинем в боротьбі за неї!”

Теперішні наші захисники, воїни Збройних Сил України, пройняті таким самим українським духом любові до рідної матері України і, хоч мають ще недостатню кількість високоякісної і високоточної зброї, проте героїчно і успішно обороняються й очищують рідну землю від московсько-рашистських окупантів, не шкодуючи своїх сил, енергії і навіть життя. І вітаються словами лицарів ОУН, УПА: “Слава Україні! Героям Слава!”.

Священний обов’язок української влади, всього українського народу віддати належну шану Героям України всіх поколінь і теперішніх захисників та захисниць України, які віддали своє життя за волю України, зберегти пам’ять про них. Треба написати про них книги, назвати їхніми іменами вулиці, школи, сквери, звести їм пам’ятники, поставити про них фільми, скласти пісні та ін. Такими вшануваннями треба довести, що справді: “Герої не вмирають!”.

У нинішній винятково жорстокій війні росії проти України кожний українець повинен давати якнайбільшу допомогу та підтримку нашій героїчній армії, і Україна обов’язково переможе!

*Україна переможе
Всіх проклятих ворогів.
І воскресне із руїни,
Житиме віку-віків!
Бо ми – нація Героїв,
Цього в нас не відбереш.
Слава рідній Україні!
І Героям Слава теж!*

Лько КОЛОДІЙ,
м. Львів

Ранній Петрів дзвінок Івана не здивував. Коли з дружиною гостював у тещі в Княжполі, шурик часто телефонував на його мобільний, бо ні сестра, ні мама, пораючись у господарстві, телефонів при собі не носили. Не брали їх і в неділю до церкви...

Отже, з Києва Івана, полковника, військові просять прилаштувати на Львівщині сім'ю учасника Майдану з Краматорська, тобто дружину з сином-школярем.

— У нас дармує літня кухня, то, може б... — натякнув Петро. — Одне слово, потрібен дозвіл малої.

“Малою” він ще з дитинства нарик свою сестру. Петро добре знає, що 85-річна мама сама жодних важливих рішень не приймає. У всьому покладається на Галю, з якою у неї найтепліші стосунки і повна гармонія...

— Я би казала прийняти, — жваво озвалася Іванова теща на телефонічне синове прохання і запитливо глянула в очі доньці.

Та одразу ствердно кивнула головою і зауважила, що треба буде ще нині навести лад у літній кухні. Завтра ж — неділя, і вона з Іваном, як завжди, збирається до Львова, прийдуть аж через тиждень.

Літня кухня в господі служила колись таки за кухню і не лише влітку. Якщо в будинку готували їжу для себе, то в літній варили у величезних банях буряки, картоплю для свиней, курей, індиків, качок...

Та з літми господарство Іванової тещі, що колись налічувало дві корови, бички й телиці, свині, повно індиків, “вскочилось”. Тримала лише пару курок, яким досить було кинути жменю зерна та час від часу захололу з позавчора дрібку звареної бульби.

Отже, літня кухня дармувала і здебільшого служила складом для всьлякого непотребу, який радше викидають на смітник. Проте фанатично ошадлива Іванова теща все-все дбайливо несла туди і акуратно розкладала по кутках.

Непомірна ошадливість Іванової тещі родом з дитинства. Виросла в бідній сім'ї, часто голодувала. Це було ще за Польщі. В роки Другої світової її родак, війт, порадив неповнолітній бідолашній погодитися на виїзд до Німеччини.

“Поїдеш, — казав, — потрапиш до якогось “бавора”, то хоч голодна не будеш!”.

Таким чином місцевий урядник розв'язував одразу дві проблеми: рятував від нужди родичку і виконував план вивозу робочої сили до Німеччини. На сході України той виїзд був примусовим, а тут, на заході, — з елементами доброї волі і навіть якогось рятунку від чорного бідацтва.

Та пробула Іванова теща в Німеччині недовго. За кілька місяців тамтешня місцева управа розкусила, що вона неповнолітня, і відправила додому.

Так чи інакше, коли німецький уряд вже в часи незалежності України почав виплачувати компенсацію українським оstarбайтерам, Іванова теща в селі була однією з претенденток. Звісно, вона повернулася з Німеччини перед радянською фільтрацією, яка єдина засвідчувала перебування тієї чи іншої особи на тери-

торії ворога, і довідки про це видавали архіви, але... Відшкодування за колишні моральні втрати можна було отримати й через суд. Досить двох свідків. Такі в селі ще жили, і за якийсь час Іванова теща ділила онуків німецькими марками, а згодом і євро...

Була з того вельми задоволена ще й тому, що “остарбайтерам” піднімали також пенсію. В Іванової тещі пенсія й так не була “шуплюю”. Мала величезний стаж — все життя в колгоспі. Працювала ланковою, очолювала рільничу бригаду й останніх літ з п'ятнадцять завідувала фермою.

Доля, можна сказати, відлячила Іванової тещі за нужду й бідність у дитинстві-юності. Нині вона була заможною пенсіонеркою. Тим не менше, на лаврах не почивала, а продовжувала працювати — тримала город, садила картоплю, грядки...

І син, і донька з нею на цю тему майже постійно “воювали”: пощо то, коли обоє нормально забезпечені.

...Коли приїжджали на вихідні, в хаті було напалено й наварено. І накуплено! Вулицею постійно курсувала пересувана крамниця, в якій можна було надбати й продуктів, і солодощів... Усе це чекало на “дорогих гостей” у суботу та неділю. Горнулася до них. У неділю, коли відїжджали до Львова, попри набиті торби, мусила ще кожному тицьнути у жменю якісь, як висловлювалася, папірці...

Іванова теща була ошадлива, але не скупа...

І вже тоді на городі чи то просила, чи то наказувала доньці:

— Галю! Дай тим нещасним біженцям всього на перший раз — круп, цукру, смальцю...

Галю ствердно кивнула головою: звісно, дасть, там же й дитина!

При згадці про дітей Іванова дружина завжди світліла на лиці. Була вчителькою молодших класів у Львові і над усе любила свою професію педагога. Любила уже чотири з половиною десятиліття.

Ще того дня літня кухня була вичищена від зайвини і павутиння, вимита і пристосована для життя. Газова плита, холодильник — на місці. Телевізор (у господі їх було два) принесений і примошений на стіл. Пара каштрель, мисок, тарелів... Кава, чай, цукор, сіль стояли у крендні...

Ще того дня після обіду приїхав із Петром і глава сім'ї з Краматорська Борис.

Зізнатися, його чекали з якимось навіть пієтетом і трепетом, як гостя вельми поважного і жаданого.

Добре бути патріотом у Львові! А тут чоловік приїхав на Майдан з Донецького краю і, ризикуючи життям, відстоював демократію, та й українство...

Бориса, який прискіпиво оглядався довкола розлого обійстя, наполегливо запрошували на підвечірок. Той спритно стріляв рухливими зіницями очей по подвір'ю, був якийсь навіть розсіяний чи надто зворушений... Аж до розгуби.

Його поведінка, манера рухів нагадувала звивистого в'юняця... Його дрібні рвучкі кроки видавалися якимись неспокійними, так само неспокійними — не знаходили собі зручного місця — виглядали руки.

Руки кинулися в очі не лише Іванові, а й тещі, і дружині... Були дрібні й надто вже “інтелігентські”, як для шахтаря з Краматорська. Та, можливо, “відійшли” на Майдані...

Хоча Майдан чемно вистояв лише якийсь час. А далі його терпіння, після кривавого побойства студентів, вистрілило праведним гнівом, і в хід пішла бруківка, священне каміння революції...

Та цур іще раз тим підозрілим

думкам... Про руки, про кмітливі руки... Іван, та всі вони — і шурик Петро, і теща, і дружина — зовсім не знали цього десь, може, тридцятилітнього чоловіка. І думати щось лихе про нього ніхто не збирався. Навіть тоді, коли Борис зізнався, що хлопчик Саша йому лише пасинок, а з Анею він зійшовся недавно і планує жити з нею в цивільному “браку”.

Брак то й брак. У Галичині він шлюб, але чи варт судити шахтаря з Донбасу за такі русизми? Хіба мало їх у нашій побутовій бесіді, тут, на Галичині?..

Гіркий інтернаціональний спадок. Політика “правильної” комуністичної партії на творення “єдинава народа”, “обшева язика” — перемішати нації у величезному червоному котлі, аби забули про власні етнічні корені, аби росли перекотиполею...

Іван пригадує, як у часи пізньої брєжнєвщини, на початку 80-х, у Львові партійні секретарі на рівні заводських цехів раптом усі дружно взялися виступати на телебаченні й радіо російською мовою. Багатох з місцевих, звісно, бо були й приїжджі, для яких “язик” — “родной”, тоді видавав жаливий акцент. “Галицькі” партійці мучилися, пітніли, довго

підбирали правильні слова, аби, борони Боже, чого зайвого не ляпнути, але видавлювали із себе, хто з удаваним ентузіазмом, а хто й формально, аби відцепилися, правильні гасла-штампи “розвинутого соціалізму”.

Це у Львові, в Галичині...

А що казати про Донбас, куди на шахти під закличними комсомольськими гаслами зїжджалася робоча сила з найдаліших закуток “широкої країни”? Як вони могли між собою спілкуватися? Очевидно, на “общепанятом”. Отак і русифікувалися новозбудовані робітничі “посьолки”, а згодом і новозбудовані містечка та великі промислові центри...

Якось Іван із сім'єю відпочивав у Євпаторії. Не сам, зібралась чималенька компанія з родини, чоловік з дванадцять. Біля їхнього продовжуватого столу перед санаторним будиночком завжди було гамірно. Чи то обідали, чи вечеряли... Чи опісля за принцепом один проти всіх грали шумно в шахи, емоційно оцінюючи шанси чорних, білих фігур, коментуючи дружно кожний хід...

Неподалік коло них замешкала тиха парочка із синком-першокласником. Якогось разу сусід не витримав і завітав до галасливого гурту. Виглядав симпатичним, скромним, і його радо прийняли до компанії, пригощали пивом, шашликами, солодощами для малого... З кожним днем Микола, так звали сусіда, перед ними все більше відкривався. Абсолютно російськомовний, електрик з Донбасу, Слов'янська, намагався вкраплювати українські слова в розмову.

У якийсь із відвертих вечірніх гутірок Микола зізнався, що його батько з Прикарпаття. Дитиною він їздив к бабуське в гори: “там

красиво”.

— А мама — учительниця с Калуги, преподавала рускій язык на Западной, — широк викладав перед ними історію своєї сім'ї...

На диво вихований, Микола перед “львовяками” постійно вибачався, що йому тяжко говорити рідною.

— Вот отец не забил, — гордо похвалився нам. — Сейчас он на пенсії. Даже газету, кажется “За вільну Україну!” читаєт. Правда, на него там косо смотрят... А мне... Да пусть читаєт...

Миколу, простого “работягу”, електрика, газети не цікавлять. Для нього на першому місці — сім'я, дитина. Он у малого горло часто болить, тож море та сухий клімат його підлікують... Вірить у це і дружина-татарка, лікарка за фахом.

Чесно кажучи, Миколіні розповіді давали розлогий “інтернаціональний” матеріал для роздумів, починаючи з гуцула-батька, який, очевидно, по любові одружився на вчительці з Калуги після Другої світової... Партія послала її на Прикарпаття нести “світло зі Сходу”.

Чому опинилися на Донбасі? Хтозна, можливо, “підштовхнули” до такого кроку місцеві пов-

станці з УПА... Хоча в той час чимало молоді із заходу й добровільно — в пошуках кусника хліба, а чи й довшого карбованця — покидали рідні гнізда... На шахтах можна було заробити, а в колгоспі — лише трудодні...

Донбас — великий котел, де все перемішувалося, витворювалося однорідна маса. Одружувалися, укладали цивільні шлюби, чи то пак “браки”...

Шо ж... Брак то й брак! Цивільний то й цивільний. В житті всяке буває... І в Бориса стається саме так. Нічого страшного, а тим паче крामаторського, ніхто в цьому не вбачав.

І все ж... Якимось невизначним та неоднозначним виявилось те перше враження від прибульця. Воно підсилювалося ще й тим, що був досить малослівним. І, здавалося, не тому, що опинився серед люду цілком незнайомого. А ніби боявся щось необачне запалу стрільнути, наклакати на себе якусь підозру, компромат...

Перекусивши, Борис діловито попросився й обіцяв за кілька днів привезти сюди наречену з її сином...

Ага. Ще відкликав убік Петра і попросив “десятку” на дорогу. У нього гроші на карточці, а в селі не знімеш. Той мовчки витягнув купюру і подав Борисові.

Якісь тіні сумнівів знову закрадалися до Бориса. Шурик ділився про це з Іваном. Чому чоловік без копійки в кишені? Сюди привіз його на авті, а назад до Львова — маршрутка. Борис про це знав, був попереджений. І де він там у Львові “перекантовується” — невідомо...

Чутка про “квартирантів” зі сходу у селі швидко облетіла всі

закутини. Наступного ранку її жваво обсмоктували в місцевій крамниці численні покупці, які придбали за сжім хлібом.

Біженці... Знайоме, звісно, але й свіже слово серед тутешніх мешканців. Та поставилися до нього прихильно, й Іванові тещі, яка також навідалася до крамниці, вже не давали проходу. Навперейбі розпитували, що та як.

Розпити — розпитати. Дехто вже намірювався ділитися вінками цибулі, часнику, сіткою картоплі...

— Людоньки, не сходить з розуму, — сплескувала руками Іванова теща. — Та в мене картоплі — ціла пивниця! І всього доста!

Треба сказати, що комплекс колишньої бідності ніколи не стирає свого тавра з поведінки Іванової тещі. Коли доробилася статків, хай невеликих, не захмарних, та все ж мала хліб з маслом, відтоді прийняла статус господині, у якій все є і яка, коли доводилося жертвувати на громаду чи церкву, ніколи не пасла задніх, а навпаки — намагалася виглядати більш ніж пристойно.

Іванова теща була звичною практичною, мудрою, звивистою... Вміла лагодити з людьми, гідно себе тримати... Тулити копійку до копійки, “шпарувати”... Чого гріха таїти, подекуди й догоджати начальству. Її домашнє масло й сметану не раз ласував голова колгоспу, що мешкав неподалік.

Отож, склалися гроші, ставилася мурована хата, “школилися” діти — університет, інститут.

Іванова теща скінчила шість “кляс” за Польщі. Вчилася на “дуже добре”, та про вищі школи й гадки не могло бути... Тож уважала своїм головним обов'язком вивчити Петра й Галю.

...Коли Іванова теща виходила з крамниці, продавчиня Оля її зупинила.

— Я ж забула сказати: вчора ваш квартирант з Краматорська взяв у мене дві пакки цигарок у борг і записав на вас...

Іванова теща на якусь мить зробила великі очі. Це була для неї несподіванка. Вона відтоді, як доробилася, ніколи ні в кого в борг не брала, ні від кого нічого дарма не воліла, завжди розраховувалася, бо казала, що “людина”, робила наголос на останньому складі, має мати гонор. А тут... Не встиг приїхати, а вже такий “шубалий”...

Та за хвилину зорієнтувалася й повернулася до “ляди”.

— Скільки? — і розкрила гаманець.

На початку травня 2014-го Краматорськ уже добрий місяць жив під окупацією бойовиків так званої “ДНР”, керованих із Москви.

Все почалося ближче до середини квітня. З мітингу проросійськи налаштованих людей. Вони зібралися біля міської ради. Мера не було, тож нетерплячі голови в ейфорії увірвалися в приміщення, а ще за якийсь час над будівлею затріпотів прапор самопроголошеної республіки.

Згодом розпалена юрба кинулася до міського відділу міліції. Де взялася зброя, постріли вгору, далі по віках. Міліція не надто відстрілювалася. Та й куди стріляти, в натовп...

Найбільш активні почали вивалювати двері. Відділ було захоплено, як і міську раду. Біля будівель стихійно почали виникати барикади.

Хоча... Чому стихійно... За всією цією стихією вгадувалася московська рука, що давно із-за “поребрка” підживлювала на Донбасі настрої сепаратизму. На чолі мітингувальників всюди виділялась купка, кілька десятків бойовиків, народних ополченців,

яка, прикриваючись масою, ро-
била конкретні справи.

Пограбували міліцію, отри-
мали ще зброю, взялися за аеро-
порт... Там – десантники ЗСУ!
Знову сутички, стрілянина... І так
тривало вже місяць...

Анна не знала, що їй робити,
як бути. Бої в місті то стихували-
ся, то знову оживали з неймовір-
ною силою... До неї долітали
якісь уривки незвичних гарячих
інцидентів, в які й не надто вни-
кала. Бойовики, терористи, на-
родні ополченці, українські воя-
ки – все перемішувалося, злива-
лося в уяві, вимальовувалося в
чорних, як терен, очах в якесь су-
цільне зловісне мереживо. Десь
мітингували сепаратисти, десь за
Україну, одні других товкли.
Якийсь масовий психоз, з неймо-
вірною жорстокістю, безкомпро-
місною войовничістю на тлі її
особистого непростого життя.

Чула, що знищено цехи
“Енергомашспецсталі”, заводу
важкого верстатобудування, де
нібито ще працювала – хоча хто
тепер знає – бухгалтером... На
роботу не кликали уже другий
тиждень. Вибухи, таракання
скоростріль, загиблі... Десятки
чутки про конфіскації авт, грабе-
жі в полишених квартирах, пер-
еслідування людей...

Хто винний, хто має рацію?
Анна здогадувалася, що в цьому
гармидері була замішана якась
велика політика... Її головний
постулат зрозумілий – куди, в
Європу чи до Росії, хилитися Ук-
раїні. До так званої великої заво-
рушки Анну нібито все більш-
менш, з певною натяжкою,
влаштувало. Робота, хата, дитина,
школа... Кухня, пральна
машина... І деколи... Борис.

Вона не знала Європи, але не
скачала за нею зовсім. Жила в ін-
шому світі. Скоріш за все, радян-
ському. Працювала деякий час у
Москві, була на заробітках і при-
везла звідти Саші ноутбук.

“Нормальний город, нор-
мальні люди”.

А політика... Вона ніколи не
цікавилася політикою в її чисто-
му та й глибшому вимірі... Жила
собі... А тепер оце ненависне,
розлучене протиріччя, почи-
наючи десь із середини квітня,
неабияк тривожило, наганяло
страх – за себе, за сина Сашу...

Старенька мати живе далеко.
Та й чим вона може їй зарадити?
У тому розпачі раптом згадала
про Бориса.

Це був чоловік не її рівня, не її
смаку... Але клеївся десь ще з ми-
нулої осені. Випадково познайо-
милися на якийсь, годі вже прига-
дати, вечірці. Так, самотня жінка
з чоловіком, гірким п'яницею,
розлучилася три роки тому, стала
стрічатися з Борисом. Здається,
закохався у неї по вуха.

Воно й не дивно. Жінка в роз-
квіті сил, яка вже відійшла від
пекла попереднього шлюбу...
Вродлива, з великими чорними
очима, буйним волоссям, догля-
нуте личко, гарна постава...

А Борис... Виглядав на її фоні
ледь не хирлявським босяком...
Тож не будувала собі з ним да-
лекосяжних планів.

Але думки мінливі... У місті,
де все поголовно п'яне, наколе-
не, прокурене, грубе, з кулаками і
матами, кримінальним минулим,
жінці з дитиною годі було мріяти
про ідеал мужчини з її рівнем
культури, манер, поведінки...
Наступай собі на горло й збивай
ціну...

Та останнім часом “Борік”
щез. Ще на початку лютого казав,
що його кличуть на пару днів до
Киева – помітингувати. Непогано
платять, харчі, пивко... От
“прошвириються” туди і назад до
неї...

Але пару днів Бориса затягну-
лися на місяці. Минув лютий, бе-
резень, квітень...

Ось уже тішиться сонечком
травень... Третій тиждень у Кра-
маторську колотнеча...

Спочатку телефонував, що в
нього все прекрасно. Романтика!
Намети, друзі, карти... Скучає,
правда, за Аней, але хай же, ско-
ро прибуде... А далі чи й не на мі-
сяць Борис замовк.

Анна, стомлена днями по-
стійних тривог, невизначеності, з
регулярними приступами депресії,
набрала знайомий номер...

– Анічка, я во Львові!
Як Борис опинився у Львові,
Анна не знала...

Не знав і Петро. Зателефону-
вали з Києва, попросили заопіку-
ватися. Ось і все.

Військові звикли накази ви-
конувати. Хоча зі столиці на цей
раз надійшов не наказ, а прохан-
ня.

Петро був чоловіком добрим.
Мав належний запас совісті, аби
чинити з людьми по-людськи,
відгукнутися на чийсь біль, під-
ставити плече, виручити... Отри-
мував від того якесь особливе за-
доволення. Очевидно, що дружив
і з недоліками, але прийти на по-
міч у скрутну хвилину – святе...

...За тиждень Борис привіз
Анну з Сашею до Княжполя. Ко-
ли оглянула “пенати”, в яких ма-
ли замешкати, на її лиці, в очах
вгадувалося розчарування.

Що можна було подумати?
Або звикла жити шикарно у Кра-
маторську, і це й близько не її рі-
вень, або Борис “навішав” їй
локшини на вуха, видаючи літню
кухню в селі за царський палац...

Для нього після Майдану, на-
метів все могло мати такий ви-
гляд, а для Анни і делікатного
Сашка, який більше скидався на
маленького симпатичного пани-
чика, це був легкий шок.

З Анною та Сашком Борис
спілкувався російською. З Іва-
ном, Петром, тещею, Галею пере-
ходив на українську. Знав присто-
йно українську й Саша. Анна її
лише розуміла.

У ту мить усі виглядали дещо
спантеличеними. З одного боку –
старалися, як могли, щиро, від
душі... Та іншу сторону такі “хо-
роми” зовсім не тішили.

Воно, звісно, стріли косих
поглядів не мали жодного сто-
сунку до господарів хати. Вони
одна за одною теліли в бік Бори-
са, який бігав очками по дворі і
лише заспокоював:

– Да всьо нормально...

Плани Борис усім оголосив
одразу. У нього – повно справ.
Тож побуде тут тиждень-другий,
аби Аня із Сашею привыклалися,
а далі вони вже самі дадуть собі
раду.

Іван з дружиною, Петро пої-
хали в неділю ввечері до Львова, а
біженців залишили на маму.

Іванова теща додала ще два
штрихи до характеристики Бори-
са.

– Гляньте, в середу вітер зла-
мав гілку, впала на стежку, яка ве-
де від літньої кухні до туалету, –
обходить боком, а не підніме, не
відтягне бодай убік, – зігнула. –
Я вже мовчу про те, що бачить, як
мені тяжко з криничі черпати во-
ду – сидить на порозі непорушно
і бавиться телефоном...

– Треба притиратися, мамо, –
зігнула й собі Галя. – То – інший
край, інші люди... Зірвані з місця,
не дивно, що вони злі на цілий
світ, а не докопуються до справ-
жнього винуватця.

Маму заспокоювала, а сама
подумала: не докопуються, бо
можуть вийти...на самих себе.

Одне слово, перші конфлікти
вдалося згладити.

Увага перекинулася на Саш-
ка. Найперше він подружився з
улюбленим бабусиним песиком,
з двору нікуди не відлучався,
вчив уроки. У Краматорську був
відмінником. Скромний хлопчи-

на, навіть дещо сором'язливий.
Та вже через тиждень обвикся. З
усіма Сашко говорив україн-
ською. Хіба що просакували де-
які русизми. Зізнався навіть, що
наступного тижня у нього буде
день народження.

Все це уважно відзначила для
себе Іванова Галя – вчителька Га-
лина Степанівна. Вона розповіла
батькам своїх учнів про біженців,
звернулася за посильною допо-
могою.

Хтось приніс праску, хтось
пристойну кавоварку, хтось ужи-
ваний мобільний телефон... На
додаток Галя Степанівна спек-
ла для Сашка пишний торт на
день народження.

Збиралося на приємне застіл-
ля під кінець п'ятниці. Коли всі
приїхали зі Львова, з шашлика-
ми, тортом, “княжпільські бі-
женці” були вражені. Анна також
приготувала різні салати.

День видався теплим, соняч-
ним, тож пересувний стіл опи-
нився надворі. На ньому до всьо-
го з'явилася й пляшка домашньо-
го вишняка. Всі усілися, коли
раптом Борис зірвався з місця і
спритно кинувся до літньої кухні.
Звідти ніс пляшку коньяку. До го-
дини сам його, як мовиться,
приймав на груди і...пішов спати.

Родина довго не вставала з-за
стола. Ніхто не запитував Анну
про її вибір, “гражданській
брак”... Та вона сама порушила
цю тему. Хотіла виговоритись,
хотіла, аби її зрозуміли, поспівчу-
вали...

Там, у Краматорську, – інший
світ...

У неділю Іванова теща прий-
шла з церкви і принесла біжен-
цям тисячу гривень. Від громади.
Гроші вручила Анні. При Бо-
рисові, на що той чи жартома, чи
серйозно натякнув:

– А головний то я!

– Та ти собі будь, ким хочеш,
– відтяла, – але мені видається,
що в Ані вони довше збережуться...

З того нетривалого знайом-
ства з біженцями легко вгадувало-
ся, що Борис не виглядав “глав-
ним”. Він досягав своєї мети ви-
прошуванням. Вишукував якісь
аргументи, і Анна, врешті-решт,
здавалася.

Так було і тоді, коли Борис
вирішив “вийти” на міжнарод-
ний рівень. Забажав закордонно-
го паспорта.

Що ж, нехай. Іван зустрів йо-
го у Львові і повів до знайомого з
приватної фірми, що займалася
вигоденням документів,
оформленням віз.

Все вирішувалося по-діловому,
а коли прийшло до розрахун-
ку, виявилось, що в Бориса нема
грошей. Що було робити, Іван
потягнувся до гаманця.

– Я всьо верну! – запевнив
Борис. – Єсьо сьогодні!

– Сьогодні не вийде, – запер-
ечив, – сьогодні – п'ятниця, а
ось завтра приїду до Княжполя,
тоді й повернешся...

На тому й попрощалися з Бо-
рисом.

Івана по дорозі додому злегка
тривожили сумніви. Якийсь
сюр... Чоловік іде виробляти пас-
порт, а не має грошей. Що дума-
ти? Що він їх не має в принципі?
Чи в Анни клянчив, а та дала від-
коша...

Зрештою, що вгадувати...

Цілу суботу в Княжполі Іван з
Петром метушилися коло клуні.
Різали, міняли пару дощок на фа-
ціяті.

Борис час від часу підходив до
них, пахав цигаркою і йшов до
літньої кухні. Видно було, що чо-
ловік не має де себе подіти. То на
порозі сяде, то на дорожку вийде,
то в сад... Ніхто не збирався його
запрягати до роботи, але... Моло-
дий мужчина... Невже не може
притримати дошки, аби не хили-
талася, поки її переріжуть...

Оця гілляка на стежці, Івано-

ва теща біля криничі з відром –
навівали химерні домисли. Мо-
же, якась віра йому не дозволяє
працювати, як деяким “свідкам”
служити у війську, воювати...

Та ніби нема такої віри!

Минула субота, по обіді в не-
ділю збиралися до Львова, та Бо-
рис за “паспортний” борг навіть
не заїкається. Мабуть, гадав, що
“проканає”. Воно, звісно, “про-
каналом”, але не так, як він собі
уявляв.

Іван покликав його на под-
вір'я і недвозначно натякнув про
гроші.

– О, сейчас, – і Борис шугнув
до літньої кухні. Довго не вихо-
див...

Іван набрався сміливості і пі-
шов за ним. Вже біля дверей по-
чув розпачливий голос Анни, яка
перед ним ніби оправдовувалася:

– У мене всьо посчитано!

Іван прочинив двері.

– Борисе, дай спокій, перене-
семо твій борг на невизначене
майбутнє: колиш та й настануть
кращі часи.

Попрошались та й поїхали...

А наступного дня в село
примчали кореспонденти – з
диктофонами, фотоапаратом. Як
живеться біженцям зі сходу серед
бандерівців – благодатна тема!

Треба визнати, вона була ви-
світлена за всіма законами жур-
налістського жанру і одразу опи-
нилася на шпальтах однієї з по-
пулярних газет. Ішлося про те, як
глава російськомовної сім'ї, від-
чайдух із Краматорська, провів
три місяці на київському Майдані
й боровся з антинародним ре-
жимом Януковича – проти
“смотрящих”, дерібану бюджету,
чиновницького свавілля, корум-
пованих судів, прокуратури, мілі-
ції... Боровся пліч-о-пліч із най-
кращими представниками центру
й заходу України!

Далі кореспонденція переко-
чувала на різні сайти та видання
нижчого, ніж республіканський,
розмаху.

Борис не приховував задово-
лення. Стаття в газеті – козир,
легалізація статусу...

А тим часом Іванові зателефо-
нував знайомий з приватної фір-
ми і з притиском запитав:

– Ти знаєш того чоловіка,
якому сприяєш в отриманні за-
кордонного паспорта?

– Знаю як біженця, учасника
Майдану... – з нотками тривоги
відповів Іван і тут же перепитав:

– А що сталося?

– Та то зек!

Іван був далеким від крими-
нального світу. Та десь чув, що
люди з судимістю живуть за по-
няттями. Мають свої “кодекси”,
“закони”... Здається, там є й пун-
ктик “не працювати за жодних
умов”.

Може, цього пунктика й до-
тримується чітко Борис...

Довго біженці в Іванові тещі
не затрималися. Закінчився нав-
чальний рік у Сашка, і вони по-
чали подумувати про зміну місця.
Борис не злізав з телефону, вита-
рабанював до якихось знайомих,
домовлявся про гуманітарну до-
помогу у церкві Юра у Львові... А
одного дня спакували валізи і
шезли в невідомому напрямку.

Іванова теща була на городі.
Не попрощалися. Лише покляли
під килимок ключі.

Десь за півроку до Івана оби-
зався Борис. У нього – тяжка
ситуація, чи не міг би той йому
перекинути на мобільний теле-
фон чотириста гривень?

– Міг би! – відповів упевнено
Іван. – Правда, не знаю, як це
зробити...

В голосі Івана відчувався
якийсь недобрый жарт, іронія,
злість...

Молоде й здорове, воно спе-

кулює на почуттях, випрошує ко-
пійки, хитрує, бреше...

З того часу минуло вісім літ.
Війна з російським окупантом
перейшла в найбільш гарячу фа-
зу. Путін відкрив карти, уже не
прикривається “народними
ополченцями”, а нахабно си-
литься відривати від України
шматки території.

“Спецоперація”!
Сотні, тисячі загиблих і пока-
лічених...

Борис не нагадував про себе
більше, та Іван не думає, що він
зараз на передовій захищає Укра-
їну від кашапні. Зрештою, мав на-
году піти захищати східні терени
тоді, з Майдану. Адже це були йо-
го рідні терени.

Міг... Так, як це зробило чи-
мало істинних патріотів.

Натомість втік до Львова і
швендяв тут, виканюючи по-
дачки, імітуючи бурхливу діяль-
ність...

Скоріш за все, він якимись
хитрими комбінаціями опинився
в середовищі патріотів, вліз у до-
віру. Можливо, на Антимайдані
порвалися гральні карти... Мож-
ливо, зголоднів і перекинувся туди,
де пригощали канапками...
Хто його знає...

Днями нагадала про себе Ан-
на. Вона з мамою і Сашком хоті-
ла б місяць-півтора десь перебути
на Львівщині, поки вирішиться
питання з виїздом за кордон.

Не в напрямку Москви? На
захід! – здивувався Іван.

Щось, мабуть, перемилося у
“совковій” свідомості Анни...

Чи – нічого світоглядного?..
А тим часом у Княжполі, не-
подалик від Іванової тещі, з'яви-
лися нові біженці.

Хата тут дармувала. Власники
давно поминалися. Відійшли й
діти. Внуки – у Львові, то й від-
пустили будинок для літньої пари
з внучкою. Кажуть, дісталися сю-
ди з-під Києва.

Якось Іван наприкінці берез-
ня застав їх біля містка.

Внучка, мабуть, ще й не шко-
лярка, бавилася з песиком.

А чоловік із жінкою, вже всу-
ціль сиві, щось “ворожили” біля
металевого паркана, що нахилив-
ся з околу на дорогу.

Мабуть, надовго зібралися тут
господарювати, подумав про се-
бе. А, може, купили обійстя й об-
живаються...

– Дай, Боже, щастя, – приві-
тався Іван і зупинився біля бі-
женців.

– Дякуємо, – дружно відпові-
ли ті й відірвалися на хвилю від
роботи.

– Купили господу?

– Та ні!

– А надовго до нас?

– Гадаю, також ні, – озвався
сивоогололий чоловік. – Як тільки
наші відженуть оту нечисть від
Киева, то й вернемось додому.

– Так, женуть уже!

– От і чудово!

“Дивно, – подумав Іван. –
Будуть вертатися, а паркан лаго-
дять!”.

Ніби вгадуючи Іванові думки,
новоспечений господар бадьоро
глянув у його бік:

– Скоро Великдень! Треба
причепурюватись!

Наступного дня Іванові в очі
кинулися ще й сусідські вікна.

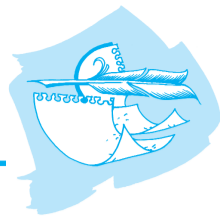
Вони були пофарбовані синім
кольором.

Для Княжполя – щось нове,
тут вікна всуціль білі, та все ж
стараються люди, не сидять без
діла...

На Великдень сусідів-біжен-
ців у Княжполі вже не було. Вони
виїхали десь у середині квітня,
відразу, як отримали відмашку
повертатися додому.

“Шкода!” – прицмокував
Іван.

З такими чарку при святі пе-
рехилив би...

Богдан ТОМЕНЧУК,
лауреат Народної премії
імені Тараса Шевченка 2022 р.

Така пора, коли немає слів

(Як добре, що від'їхало таксі)
У поцілунках забуваєм стид
Все бачить ліс в дощами митих вікнах
І ти така від найрідніших рідна,
Як тайна наворожених планид,
У цих лісах живе сварожий бог...
Горить вогонь... Стара-стара верета...
Десь там світів стосота оперета,
А тут лиш ми і сивий ліс на двох.

Такий був вибір – морги й цвинтарі,
І вічні міжусобиці за морги*,
Ішли твої небесні косарі,
Аж небеса розв'язували шворки...
І сипалося звідти усього...
Куди там тому ящику Пандори,
І слухали нагайковий жаргон
Світи твої, що горбилися, як гори...
І затискали лють у кулаці
Твої опришки і твої повстанці,
Ти прала у скривавленій ріці
Ті вечори, що зодягала вранці...
Таких було у тебе роздоріж,
Такого болю і такого туску,
Гуляв світами гайдамацький ніж,
Не витертий у поминальну хустку...
Ідеш кудись, як тільки-но з хреста...
І навіть рідні відреклись від тебе...
Та світяться вселенська висота
Там, де сама собі прихилиш небо...

**давня земельна міра*

Ті мальви до зір, ті дими аж до неба.
І ми у садах, як вітри.
Коліна у саднах – хіба ж то халепа? –
Зриваєм чужі прапори.
Війна розгулялась на нашій присілці –
Ми бавимось, ми дітвора.
І ви так самотньо чомусь на причілку...
Вам дуже болить наша гра.
І я забігаю на хвилику до хати,
Задихавшись, похапцем їм,
І знову, як вітер, біжу воювати...
Сто років минуло, сто зим...
Ви плакали світло: мій рідний збитошник.
І я на руках засинав...
І мальви тягнулись до сліз усенощних –
Вам снилася справжня війна.
Чужа і далека, та в нас на причілку
Не мальви росли, а хрести...
І вам довелось по мертвим барвінку
Убитого сина нести...
Летіли осколками сни ваші віщі,
Ви долю товкли об поріг,
І Бог винувато дивився у вічі,
Що сина чомусь не вберіг...

*...Я знаю грамоту свободи...
Її підписують мечі.
Ліна Костенко*

У цій біді, котра не має дна...
При цій орді, що гірше печенігів...
Болить, Вітчизно, – ти у нас одна –
Твій Харків, Маріуполь і Чернігів...
Нема у тебе неболичих місць...
Ну скільки в цього світу тих Батиїв,
Священний гнів і ним священна злість,
Та ще любов священна, ніби Київ...
І ворог, що живцем тебе б роздер,
Чому й за віщо – сам того не знає...
Ще й так дволаво дзьоба розпростер –
Аж нарід, як шаблюка Чорнобая...
Назавтра знову розіпнуть Христа,
Твій кожен стогін – то його молитва...
З понад голгоф твоя видніє мста,
В твоїм завіті пункт єдиний – битва...
Кривавий ангел в тебе на плечі,
Любов твоя, як ненависть, кривава,
І ти запишеш почерком мечів

За що вона, твоїм героям, слава...
Десь роздирає небо “Іскандер”,
Про щось сирена завиває звідкись,
Аборигени з племені бандер,
Світає мста... І ми готові битись...

Такі жінки... А міряєм разами...
В масних розмовах впоперек і вздовж...
А пам'ятаєш – небо над часами,
А пам'ятаєш, блискавиці – повз?
Навколо ріки, ріки, ріки,
І в травах потонули береги,
А ми всім небесам рівновеликі,
Чи нас нема? Є тільки дві жаги.
Така любов, немов сльоза на віях,
Не зміряне доступністю разів,
Таке невинне, мов колись – Марія,
Те світло у півднях образів...
Таке буває тільки раз в ніколи,
Коли за ложе – крила й небеса...
А білий світ біліє білим бодем...
Вам так було хоч раз у тих раззах?

Не знаю, за що пан Біг любить упертих,
Стоять цвинтарі, як скрижалі століть...
Зостануться ті, хто готові померти.
А решта? А решта з Єгипту ідуть...
Відхід... Він буває всьому панацея...
Сюжетам баталій не личить постель...
Ідуть... В тім поході знайдете Мойсея
На всі сорок років за сорок пустель...
Ідуть і в дорозі співайте осанну...
Відтак озовіться, що ви віднайшлись...
А ми порятуємо обітовану... Оцю...
Подаровану Богом колись...
З далекого звідтам намолюйте Бога...
Бо кожному доля клубочок снує...
Вітчизна – то завше спорих за порогом,
Коли той поріг у Вітчизни ще є...
А раптом... То жийте за нас неустанно.
Усяке ж буває, як ворог – насів.
Тоді... Навертайтеся в обітовану...
Останнім насінням у жмені часів...

...С. О.
Живу собі й живу і не тому, що мушу,
Хоч обрію давно обірвана струна,
Із геть усіх пісень, що обпалили душу,
У ній зосталась та, котра всьому війна...
Такий короткий вік, що день від нього
довший,
Такий покvapний час в дзигарку на стіні,
Така страшна та мить, що проминає
мовчки,
І дзвонами гуде в невбитому мені...

Ми хрест несли, він був один на всіх,
І день на всіх, і ніч на всіх, і вечір,
І кожен все те брав собі на плечі,
Впустити ношу був найвищий гріх...
Подібні наші тіні до п'їтми,
Була весна і брунькували вишні,
На всі гріхи ми не були безгрішні,
Та хрест з плечей не опускали ми...
Цвіли сади – здавалося, що сніг,
І вороги скрадалися назирці,
Земна Марія нам втирала лица
І цілувала стопи наших ніг...
Ми хрест несли уздовж кривавих верст,
Під небесами із вогню і сажі,
Ми йшли і знали: на могилі вражій
Важкий побідний закопаєм хрест...

Така пора, коли немає слів.
Коли усе підкреслено німотно,
І страшно так, немов чужа кіннота,
Промчалась там, де біль тебе болів...
Ця жінка у відчиненім вікні,

Дбайливо так доглянуті герані,
Цілує дощ, немов відкриті рани
Того, хто вже загинув на війні...

Добра і зла одвічна битво,
Душа пошарпана, як стяг.
Зі мною будь, земна молитво,
В цих неприкаяних гостях...
Ковтком борщу в селянській мисці,
Дошем у пізньому саду,
Дитям у маминій колісці,
Застільним гуртом в коляду...
Життя, воно лиш дим та й нитка,
Як під колодою змія...
Зі мною будь, земна молитво,
Хоч майже не молюся я...
Коли ж як день погожий смеркну,
На позаобрійній межі
Я там собі відкрию церкву
В перетолоченій душі...
А тут не перестану битись
За правду. Інші – за маржу,
Я там почну за вас молитись,
А де – одразу й не скажу...
Можливо, з пекла... Може, з раю
Всіма відтінками жалю...
Я слів таких іще не знаю,
Котрими звідти вас люблю...
А ви при поминальній тризні –
Небесне те, котре й земне –
У непобореній Вітчизні
Згадайте грішного мене
Ковтком борщу в селянській мисці,
Дошем у пізньому саду,
Дитям у маминій колісці,
Застільним гуртом в коляду...
Бо поки тут триває битва,
І поки ворог не ослаб,
Яка в цих похапцях молитва?
Перехреститися хоча б...

Господи гніву небесного й нашого,
Дай мені хліба Твого нащодень,
Дай мені серця на благости натщого,
Дай до молитви застільних пісень...
Дай забувати і дай спам'ятатися...
Дай не терпіти, а перемогти
Все, що настало, і що може статися...
Час і доречність вирішуєш Ти...
Господи, як то судити со славою
Грішного люду небачений здвиг?
Там на межі між явою й уявою
Мертві воскреснуть. А щодо живих?
Ті, що загинули, сраму не матимуть...
Як буде з тими, хто вмerti не встиг?
Днини останньої просто чекатимуть,
Що на це скаже Твій Архістратиг?
Ти будеш вірити слову Петровому?
Кожен почує, що вирішить Спас...
Стане Вітчизна Святою Покровою?
Як воно буде, нам знати не час?
Господи, гніви!..

Господи, любив би й роздягав би,
Захлинався в косах, як дощах,
І шукав би молоді правди
У напівпримружених очах...
Пильнував би привод й нагоди
З поглядом зустрітися її,
Кажуть, що заради сеї вроди
Вчилися співати солов'ї,
Хрестик у розхристаних вилогах,
Це прохання снися і не снись,
І молитва, аби з волі Бога
Уст її торкнулися колись,
Господи, стояв би на колінах,
Цілував би втому рук і ніг,
Лиш би пити спогади, як вина,
Й той уже, що не настане, гріх...
Боже, ані жити, ані вмерти...
Мама, як сирена голосна...
Згариша... Руїни... Медексперти...

...Хай вас мій дотик доведе до слів...
Хай буде він, неначе перший дотик...
Я вас люблю... Я вас давно любив
Всьому і вся і навіть вам супроти...
Потрібних слів не знали словники,
Сльоза, мов острів, омивала погляд...
Минали ночі, ери і віки,
А ви були далеко і не поряд...
І знав лиш я, чому чекаю вас.
Чому так вірую, хай навіть не воздасться...
Немов прочанин, йшов крізь мене час,
Але до вас він навіть не торкався...
Як додимили спалені мости,
Й коли зів'яли погляди і квіти...
Ми попелищем перейшли на ти,
Я вчусь тебе, як вас умів, любити...

Твоїх губ, твоїх ліній наполохані птиці,
Ці свічки урочисті, що подібні чомусь
до зірок.
Ти люби мене, чуєш, просто,
без репетицій,
Ніжно і відчайдушно, нам зостався
цей крок...
А вірніше, півкроку, півзітхання, півруху,
Буде все, що зосталось довжиною
у решту життя...
Понад прірвою в житі простягни мені
руку...
Й гіркотою цілунків не отямся й мене
не отям...
Ти виходиш із ночі, як з янтарної мушлі,
Цих солодких півкроку –
стежка з битого скла...
Понад нею злітають наші втомлені душі,
І за ними так плавно ми і наші тіла...
Проминатиме вічність... А ти поряд
зостанься...
В золотаву опівніч націлуєм чекань...
Але це – за півкроку... Тільки ти
не отямся...
Ти явися явою... Ти собою настань...

А я тебе ревную до дощів –
Вони тебе торкають шокраплинка.
Їх зводить з розуму така красива жінка,
В такому геть промоклому плащі.
І ніби грім, буркоче щось таксист,
Куди ж ви у салон, такі промоклі...
Цей світ, як в перевернутім біноклі –
В чужій любові хоче мати зиск...
І ми мчимось туди, на край світів.
За місто у покинуту сторожку,
Благаєм подумки стару-стару ворожку,
Аби цей дощ тебе не застудив...
Нарешті ліс з-понад усіх лісів...
Там дощ і місто – тут пташиний гомін,
Я все до сонця вішаю на промінь

Закінчення.
Початок на стор. 8—9

Така пора, коли немає слів

Глибиною очей ти про вічність мені говори...
Доторкнися до вуст. Тихим шепотом подив роздмухай.
Я не знаю, що там, але тут ми сотворимо рай...
Ти про нас говори, ти про нас мене також послухай.
Доторкайся, люби — значить, будь, значить, не проминай.
І хай нас омине те самотнє таке проминання,
Хочеш, зірку віддам... Хочеш, душу у душу прийми...
Ну і що, що вона і єдина така і остання?
Я світитися буду тобі в опівнічному ми.

Такі усі без берегів і дна
Тобою переповнені долоні...
Була любов, а то була вона,
В таких солодких обрисах агоній...
Ми помирали й воскресали знов,
Усе було як вперше, як ніколи.
І підпирала небеса любов
Таким красивим величальним болем...

Живем на лінії гротеску.
Торговці, митарі, раби...
І ти собі всього лиш тезко
В таку роздвоєність доби...
Усіх вагань блаженка свитка,
Жадань карденівське пальто.
І лиш надгробком добре відко,
Хто справді — Був, а хто — Ніхто...
Цих епітафій есемески
Про все, що важило судьбі,
Котрі за лінію гротеску
Ми надсилаємо собі...

А дими, а дими, наче коні високо
Гривасті,
Котрі повтікали з конюшні свавільних
вогнів...
Бути, аби набутись, не впасти й
до гриви припасти
Тільки тут і тепер — не колись і не десь
вдалині.
Чуєш, доле моя із гріхом і тавром
себеббивства...
Кому треба то нині? А тоді,
а натхненням тоді,
Ми як празники йшли споришами
святого вітцвіства —
Вперті, горді, надійні, нахраписті
і молоді...
Ні, то нас не зрікались — ми просто
самі забували
У клопотах вічних світити свічки і себе,
І возносились німби і тут же самі
опалили,
І сходило сонце само через себе сліпе.
І світилися вогні на холодних мечач
і оралах,
Туго пахнуло потом і духом гарячим
керви,
Те, що ми набороли — усе у нас,
сонних, украли.
І укотре скликають іти по-князівськи
на ви.
Знов так світло довкола —
горять опівнічні залоги.
І плечима до сонця — шитів
перекремсана мідь...
І не відаєм знову, з ким маєм іти і за кого,
І край непокірно в підніжжі Голгофи
стоять...

І знов по колу... Все себе повторює...
Сліпий народ осліплених кобзарів.
Й така неграмотна у нас історія —
Лиш хрестики на бланках цвинтарів...
Підписується? Додає “у стовпчики”?
А хто підводить ризики на межі?..

Які в окопах вигибають хлопчики,
Посмертно виростаючи в мужів...

В цім сюжеті життя молитви,
як повсюдні ремарки.
Ми напишемо свій, чи повторимо
цей передвічний сюжет?
Бо у тім закуліссі таких-розтаких
закамарків,
Де розмінюють завтрашні “може”
на нинішні “вже”...
Попри все розгортається награно
пристрасне дійство.
І героєм стає той, хто геть нікудишній
герой,
Режисер спам’ятається: “Людоньки,
падоньку, дійсно,
В цих світах головні гола правда і голий
король...”
Але оплесків так, що із гнізд
розлітаються птиці.
Прапори розвіваються, збудуться
замість куліс...
Не шкода, що пішло все впоперек
усіх репетицій,
Жаль, що справжність пропала
в потішній несправжності сліз...
І чекатиме зал, що ти зара’ з підмостків
промовиш,
А ти став і мовчиш, аж блідніє у ямі
до крейди суфлер...
Цей народ зголоднів, йому треба
не хліба, не слів, а видовищ.
Ну, хоча би отих, де по водах досвітніх
іде Люцифер...

Оцих зірок вселенське порохно,
І ці світи холодні, як підвали...
Чи є тут хтось мудріший за вино
Із погребів майбутньої опали?
Підвально так, аж келих посівив.
І сургучі збирають для печатей.
Ідуть пророки і шукають слів,
Не знають, з чого Біблію почати.
Так, ніби зачечалися світи,
Насправді ж їм не треба вічних істин,
А як пророкам, навіть не святим,
Та ще наївним і уже пречистим?
Вже ясно їм — писання їх, як дим.
Хоч то — писання, а не писанина...
На всі часи буде такий один,
Коли посміють розіп’яти Сина...
Слова до скель, як до стіни горох...
Його світам би цілувати в п’яти.
Та не повірять: що то є за Бог,
Котрий дозволить Сина розіп’яти?
Як то було — опишуть не вони.
Хомо Невірний, всім буде по вірі,
Як торг піде отим, що без ціни,
Й поміряють все те, котре без міри.
І будуть славити не Бога — свій аршин.

Щоб лиш по ньому жити й торгувати.
Хомо, тоді й задумається Син,
Заради чого дався розіп’яти...

Такі зірки, як смутки невичерпні,
І ще таке далеке восени.
А ми йдемо у цім притихлім серпні
Туди, де хтось малює наші сни.
І ми до снів торкаємось руками,
І проступаєм знов на полотні,
Де вистеляєш небо пелюстками
І ночі, щоб належати мені...

Люблю тебе. Все інше неважливе...
Непосуттєве... Лиш для того, щоб...
У цих світах такі вселенські зливи.
Дай руку. Починається потоп.
Ще від тоді, від наших перших яблук,
Через котрі був пізнаний Едем,
Я з півзернятка сотворив кораблик,
Дай руку, ми на ньому попливем...

Це все було немов до апріорі,
Мій шепіт падав на твоє плече,
І ти була у кожному повторі,
Де було чутно тільки ноту “Ще...”
Люби... Любим... Ця ніч,
як первозданність...
Ця нероздільна плавність наших тіл,
І наших уст затерпла безпорадність,
Немов часів високий вододіл...
Ці павутини, на зірках провислі,
Ці нами лиш розбірливі слова,
Оця вторинність того, що опісля
Між цих підтверджень, що отак бува...

А ми йдемо кудись удвох з дощем...
Я із свини, а дощ собі із хмари...
А час то капає, то просто аж тече,
Як горами зголоджені отари...
Самі собі... Ні псів, ні пастуха.
Про що й чому так зажурився пастир?..
Тече ріка між берегів гріха,
Крізь буднів найлипкіший
лейкопластир...

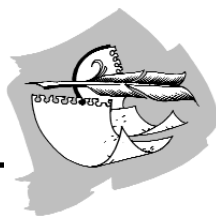
А хто там вистеляє білий біль?
Отой, із найбілішого сувою.
Там, де тумани молодих похміль,
Де ми й дощі стаєм собі травною.
Де піднімає келихи стебло,
Аби не квапилися вічністю ставати...
Де Бог цілує сонце у чоло,
Бо як ще може нас поцілувати?

...Всіх прочан молитви, всіх лісів
молитовні ротонди...

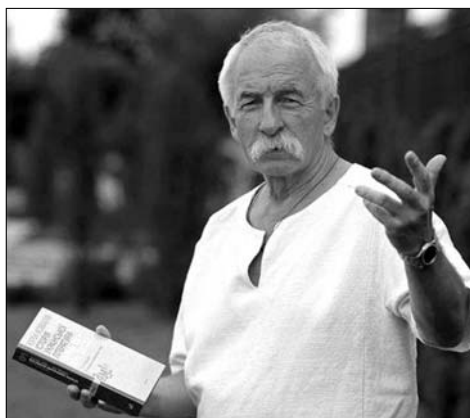
Ці прозорі полотна як подив
задивлених плес...
Серед осені — ви... Що увічнена врода
Джоконди,
Коли ви стоїте на просвітленім фоні
небес?..
Той ще не народивсь, хто би вас
і пізнав, і увічнив.
Нерозгадана вічність, непрочитана
мить...
Тільки осінь і ви. І розмиті полотна
да Вінчі,
І в мелодії тиш посівило так скрипка
звучить...
Опадають ліси. То така золотава
пожертва
Всім прийдешнім світам на вселенські
такі гаразди...
Тільки осінь і ви... Ніби в небо ріка
розпростерта...
Та ще погляд, як брід, що ми ним
переходим на ти...

...Це сповідане все... Це котрому
ні краю, ні міри.
Розсипаються дні, як завчасно опалі
зірки...
Ніби клятва про честь — цих тополь
золотаві рапіри,
Срібні келихи вин, і довіри передзвін
лункий...
Ми збулися і є... З нас ніхто
не народиться вдруге,
Наша правда і ми, та ще ангел і шрам
на плечі...
Ніби з волі небес, одягаєм дощі,
мов кольчуги,
І наречено йдем в неминучі прийдешні
плачі...
Нареклися самі, пізні лицарі пізніх
відречень,
Так банально звучить, та насправді —
а хто?
Буде сотня хрестів, будуть фальші
промовлених речень...
Світлий смуток рапір стане нашим
справдешнім хрестом...
Недолюблена ти... І нікого уже
не полюбиш...
Ні жона, ні вдова... Серед вічності,
як серед тиш...
І згадавши мене там, де тризни подібні
до гульбищ,
Ти сльозою про все недостогнеш
і недокришиш...

От і все. Отака тобі буде Голгота —
Не на хрест вознесуть. Не Господні раби.
Ти відкриєш кулак — й розірветься
на стогони нота,
І граната остання на рештки судьби —
Так тебе не розпнуть на оцім перехресті.
Упадеш, не обнявши вечірні світи,
Буде місиво крові і будуть
в нім домішки честі...
В небі місяць, як свічку, хтось тобі
засвітив.
Усе ближче вони, ті, що прагнуть
тебе розпинати,
І у кожного погляд іржавий, як цвях,
Наче писанку, ти поцілуєш гранату,
Що молитву твою рознесе по світах...
Лиш Господь розбере, де твої,
де останки Варавви,
Десь тут поряд у муках сконає Пилат...
Жаль, зостануться ті, кому треба
цієї забави,
І засвітять свічки з того воску
по тридцять заплат...
...Крізь усе піднімалося сонце, мов паска,
Наче тріснутий дзвін застогнав здалини —
Глухо так, мов дзвонила солдатова каска...
По байдужих світах йшов стосотий
Великдень війни...

Ліричні одкровення Богдана Томенчука

Юрій КОВАЛІВ

Іронічно запевняючи, що поезія не на часі для соціуму (“І нікому це нафіг не треба...”), Богдан Томенчук, математик, освітнин і громадський діяч із Прикарпаття, спростовує висловлену інтригу власним доробком, починаючи від дебюту (1993), різноплановими в тематичному і жанровому аспектах віршами. Не схильний до версифікаційного експериментування, лишаючись вірним послідовником силаботоніки, він комфортно почувається на самперед у любовній і релігійній ліриці, часто не зважає на зужиті поезії й декларативну риторіку, хоча переконливіший без них, у розважних медитаціях.

Сердечні переживання в інтерпретації Б. Томенчука мають переважно платонічний характер. Ліричний герой, не знайшовши у словниках адекватного визначення поняттю “любов”, сприкрений тим, що став заручником часу, котрий коханої “навіть не торкався”, у спілкуванні з нею на решті переходить на “ти”. Усунення дистанції в комунікативному полі не змінило любовного досвіду їх обох. Він у них – різний (“...Хай вас мій дотик доведе до слів...”). Невимушена зміна форм звертання з “ви” на “ти” ніби знімає бар’єри між закоханими, означає для них втаємниченість в мистецтві любові (“...Всіх прочан молитви, всіх лівів молитовні ротонди...”). Трактуючи себе його вічним учнем, ліричний герой сподівається від своєї обраніці повної збіжності горизонтів розуміння у вимірах “півкроку, півзітхання, півруху”, в яких вкладається сенс життя, концентрація вічності в одуховненому стані тут і тепер.

Однак у вірші “Твоїх губ, твоїх ліній наполохані птиці...” кохана ще не явлена, ще не “настала” собою. Закоханий перебуває в очікуванні особливої миті світлих еротичних осяянь, яка нарешті відбулася “в покинутій сторожці”: “Горить вогонь... Стара-стара верета... / Десь там світлість стоїла оперета, / А тут лиш ми і сивий ліс на двох”. Вони щасливі (“Я тебе ревную до дощів”). Конкретизована любов сягає вишуканих ознак (“Таке буває тільки раз в ніколи, / Коли за ложе – крила й небеса...”) на тлі розкутурханої стихії з блискавицями й ріками, хоча Б. Томенчук – не романтик.

Обмежившись гіперболою “ми всім небесам рівновеликі”, він радше показує душевне піднесення на найвищих регістрах людського буття, повноту любові в душевно-тілесних осяяннях (“До твоїх світанкових втом...”, “Такі усі без берегів і дна...”, “Нехай заздять світи, хай про тебе й про мене говорять”), яка в уявленні закоханого переважає навіть всесвіт (“Люблю тебе. Все інше неважливе...”). То вже як унікальна, перша й неповторна мить в масштабах вічності, дублювання якої неможливе їй (“Мій шепіт падав на твоє плече...”). Фабула кохання, яку неодноразово перегортало світове письменство, засвідчує не лише душевне піднесення, а й сердечний біль, страждання (“...Це сповідане все... Це котрому ні краю, ні міри”).

Б. Томенчук висвітлює майже повний перебіг любовного роману, здавен відомий письменству, важливий не тим, що тут змальовано, а як це зроблено, тобто автор поділився особистим досвідом сердечної фабули, котра новими гранями доповнила подібні, проте не тотожні досвіди інших поетів. В його доробку неодноразово трапляються вірші, у яких вгадується певний

образ чи адресат. Найчастіше йдеться про Україну. На неї вказують традиційні поезії – і “небесні косарі”, й опришки, й “гайдамацький ніж” та інші резистансні атрибути, завдяки яким забезпечена її “вселенська висота”.

Російсько-українська війна викликала нині версифікаційну хвилю, сповнену декламацій і риторіки, котра не минула Б. Томенчука: “Кривавий ангел в тебе на плечі, / Любов твоя, як ненависть, кривава, / І ти запишеш почерком мечів / За що вона, твоїм героєм, слава...”. Автор прагне пережити “страшну мить, що проминає мовчки, / І дзвонами гуде в невбитому мені...”, апелює до узагальненого “ми”, переконаного, що “на могилі вражій / Важкий побідний закопаєм хрест...”. Він сприймає трагічні події дистанційно (“Така пора, коли немає слів...”) як сучасник (“От і все. Отака тобі буде Голгота...”), але уявляє їх і як учасник, не спроможний зупинити деструктивні стихії, зізнається: “Я вже не плачу тільки у кулак”.

Денотативи, крім автологічної поезії, не завжди відповідають вимогам багатозначності образного мислення, часто дублюють римовану публіцистику, яка вважається громадянською лірикою. Насправді вона самодостатня без запозиченої “журналістської” стилістики, коли в дотриманій художній сутності містить квінтесенцію життя. Б. Томенчук, попри патетичні сплески (“Простіть мені, невинні жертви...”), переконливий у замальовках життєвої конкретики. Нею постає сувородійність після Другої світової війни, інтерпретована через дитячу гру, яку мати сприймає, тамуючи слози. Сюжетна градація вірша “Ті малює до зір, ті дими аж до неба...” завершується узагальненим пунтом, мотивованим попередніми, зображеними в ньому подіями, коли “Бог винувато дивився у вічі [матері – Ю. К.] / Що сина чомусь не вберіг...”.

Ще впевненіше Б. Томенчук почувається в експресивному мовленні молитви, характерному піднесеною тональністю (“Добра і зла одвічна битво...”, “Господи гніву небесного й нашого...”, “Господи, любив би й роздягав би...”, “В ім’я Отця і Духа, й Сина...”), дотримується чистоти жанру (“В цій сюжеті життя молитви, як повсюдні ремарки...”), полемізує з псевдопророками, фіктивними тлумачами Св. Письма, маніпуляторами його тексту (“Оцих зірок вселенське порохно...”), Певно, перша збірка “На паперті душі” визначила його творчу еволюцію та вірність обраній темі. Сакральний монолог із відповідними анафорично-синтаксичними фігурами виходить за канонічні межі, набуває авторського сенсу, пов’язаного з трагічними й героїчними подіями нашого сьогодення, зокрема російсько-української війни. Відома молитва великої помічної сили “Отче наш” переполюється новими сигніфікатами, коли ліричний герой, опинившись у небезпечних ситуаціях десеміації ключових понять людського існування, спирається в розпорошеному світі на креативну силу безальтернативного Слова, як в Євангелії від Івана й гностиків (“Є тільки Слово...”); в потоках цивілізаційного знеухвалення (“Живем на лінії гротеску...”) й розчарувань, у пошуках істини переживає низку сумнівів, прагне з’ясувати, чи Господь “еси на небеси”, допитується, що означає Його ім’я, Царство і воля, нарешті доходить розуміння телеологічності божественного провидіння: “Господи, п’єм сю прогірку чашу, / Із тіла зойку з винарні бою... / Вірую...”.

Такі поезії з великою традицією, починаючи від Іллі Бачинського й Тараса Шевченка до Катерини Мотрич, сьогодні стають духовною підмогою у спротиві рашистському агресору, у відстоюванні людської й національної гідності українця як суб’єкта свого буття (наприклад, “Отче наш” Олени Герасим’юк), що засвідчує їхню актуальність.

Іноді автор апелює до фольклорних інтертекстів, аби простежити тяглість етноментальної пам’яті (“А часи, як поранена лань...”), і тут він переконливіший, ніж у спогляданні плину віків “крізь мене, крізь

нас і крізь тебе...”, щоб завершитися констатацією факту, хай оформленому зужитими поезіями, коли Вітчизна шукала “краплю живої води” і “русел шукала до неба храмового світла / Теменна від болю й ворожої крові ріка...” (“Часи проминали від склепу і знову до склепу...”). Іноді молитви – особистісні, але з глибоким узагальненням, коли екзистенційна напруга сягає межі (“Прошчаємось... Може, уже й не судилося зустрітись... / Цілуємось... Любиш? Любила? Я знаю... Люби...”), означеної “великоднем осмути”, болючим, досі не розв’язаним онтологічним питанням національного світу “бути чи знову не бути?”. Виявляється, незавершені й нові випробовування мають провіденційний сенс у “протязі поминального концерту” війни, запрограмовані вищими силами (“А Бог диригує... Стоїть за високим попітром...”), тому вимагають адекватної відповіді на виклики неблаганної дійсності “За долю... За вибір... За тебе... За себе... За смерть...” (“Мовчать молитов непрочитані стигми і міти...”).

Апелюючи до знакових подій християнського лексикону, Б. Томенчук трактує їх у контексті сучасних реалій, як, наприклад, Благовіщення – одне з найбільших світ християнського календаря, пов’язане з повідомленням архангела Гавриїла Діви Марії про майбутнє народження Ісуса Христа. В інтерпретації поета (“Благовіщення 2022”) зафіксовано істотні зміни, котрі сталися у свідомості українців і світу після 24 лютого, мотивуючи зміст явлення оновленого безкомпромісного Месії: “І зійшов на Землю розгніваний Бог / В кольорах синьо-жовтої тоги...”. Тональність неповернення до попереднього існування, коли нарешті розімкнулося сьоме коло / Усіх твоїх пекельних кіл...” завдяки пасіонарній волі до життя, властива й іншим творам Б. Томенчука.

Поетові властиві філософічні медитації в аспекті релігійної лірики, почасти з елементами, властивими натурфілософській ліриці, коли поет звертається до таємничого “ти”, яке може бути будь-ким – коханою чи просто співрозмовником, знаходить із ним спільне комунікативне поле, аби з’ясувати плин людського повноцінного тривання у визначених межах земного життя, відмінного від невідомого існування поза ним (“Я не знаю, що там, але тут ми сотворимо рай...”). Можливо, людське щастя й полягає в тому, щоб кожен чув іншого (“душу у душу прийми...”), як самого себе (“Ти про нас говори, ти про нас мене також послухай. / Доторкайся, люби – значить, будь, значить, не проминай”).

Трапляються моменти, коли його бентежить нестерпна антитетика моральних принципів, мотивуючи одвічну проблему вибору між добром і злом, запрограмовану в експериментальному креативі Господа, який сам себе прирік на небінарне існування: “Світ зміряний мірою кари самотності, / В тій мірі чомусь одиницею Ти, / Хто в глині пізнав таємницю народження, / І хто осягнув глибину самоти”. Бог лишив за собою право перебувати в ситуації тут і завжди, що неможливо в ситуації протистояння протилежностей. Він мусить бути поза нею, щоб лишатися об’єктивним абсолютним, дозволяючи іншим перейматися боротьбою, часто жорстокою (“Плодіться і множьте, а знаками множення / Нехай вам перебудуть похили хрести...”) в нескінченному пошуку недосязної істини, репрезентованої Ним, Його “глибиною самоти”. Ліричний герой – вроджений життєлюб, не втручається у важливі справи Господа, якому не до земних клопотів смертних людей, яким стеляться “тумани молодих похміль”. Тому питання приховує передбачувану відповідь: “Бог цілує сонце у чоло, / Бо як ще може нас поцілувати?”.

Поезія думки Б. Томенчука, в якій тропи виконують допоміжну функцію, привертає увагу культурною поетичною мовлення, медитативними заглибленнями в душевні й духовні процеси, невіддільні від нашого сьогодення, охопленого трагічними подіями російсько-української війни, сучасником якої йому судилося бути.

Нехай заздять світи, хай про тебе й про мене говорять.
Про закоханих нас небесам напишу на піску...
Цей півсонячний пруг, що на лінії неба і моря,
Ця оголена ти, як мадонна, у нашій гріху...
Ця розгойданість хвиль...
Відчайдушні припливи й відпливи,
Цей солодкий такий, як медами означений сплеск...
І цей зоряний дощ з переходом у зоряну зливу,
І ці вигини тіл, мов єднання землі і небес...

І нікому це нафіг не треба...
Скористають, привласнять, їй бо.
І стоятимеш ти, підпираючи небо,
Бо у тім заікавлений Бог...
Має право, надавши таланти,
І ти небо для нього підпер...
Десь у Вакха пиячать атланти,
Десь байдужий там спить Гулівер...
І воно ніби геть не принука,
Та який в тому твій інтерес?
Залишити замурзаним вникам
Небеса – не уламки небес?
Але ж є і сильніші, і вищі,
В них, напевно, гнучкіші хребти,
Підпираєш собою і віршем,
Щоб, бува, не хитнулись світи...
Шпацерують богині з богами
І навколо таких боженят...
Твій талан – підпирати й Багами,
Споглядаючи їх променад?...
Бо ж атланти таки позникали –
Вакханалія п’яних забав...
І таланти свої закопали –
Ти один оте все відкопав...
Й дотепер не жалієш, – відверто?
Ну, давай без геройства... Мовчиш?
Поправляючи небо підперте,
Як заплаканий стогін, стоїш...

Ой, молодичко-дичко...
Скільки тут сего світу?
Менше, ніж маю чесу,
Більше, як знаю слів.
Дичко не з мого лісу,
Шепко не з мого саду,
Але до ранку будеш
Чічка з моїх полів...
Дай, най сі протверезу,
Роси промиють очі,
Ой, нещеплена дичко
Так би-м тя’ нащепив,
Так, гей би ніц не видів,
Ні подушок, ні дівки,
Поки тебе не здивав –
Так, гей би й не любив...
В танці тя розпережу,
В танці тебе залишу,
Знати нас буде двоє.
Більше мені не вір.
Ліс, то мій добрий стрийко,
Нічка – то моя стрийна,
Музика моя – война,
Старший музика – гвир...
Знаєш, що найфайніша,
Небо твої коралі,
Пазуха твоя грішна,
Запаска твоє всьо...
В танці тебе залишу,
То така коломийка,
Куля летить і спігне –
Смерти моєї цюм...
В Бога ми всі однакі,
Файні, допоки мощні,
Вічні, допоки тутка –
В него на все свій план...
Ой, молодичко-дичко,
Грає мені музика
З гвиром остатний таниц,
Най би то був аркан...

Від Київської рисувальної школи Миколи Мурашка до Академії мистецтв України

Надія НАУМОВА,
наукова працівниця Музею історичного
центру міста Києва

“Вченню краю немає! Будемо вчитися завжди! До мистецтва миттю втрачає інтерес той, хто перестає вдосконалюватися”. Ці слова український художник і педагог Микола Мурашко втілював у житті у своїй творчості, учительській праці і заповідав своїм учням. Його школа, відома як Київська рисувальна школа, стала початком системної художньої освіти в Україні і, зрештою, передумовою створення у листопаді 1917 р. Української Академії мистецтв. Вона постала раніше, ніж Академія наук, що можна цілком логічно пояснити: тоді Україна мала багато художників світового рівня, серед них – Олександр Мурашко, брати Василь і Федір Кричевський, Юрій Нарбут, Микола Бурачек, Михайло Бойчук. Усі ці художники були і талановитими педагогами.

Саме Українська революція і відродження нації покликали до життя ідею створення Академії мистецтв. Завдовго перед цим у Києві діяла рисувальна школа, її засновником і організатором став художник Микола Мурашко.

Київ знав трьох художників на ім'я Мурашко. Перший з них – Микола Іванович, рисувальник-живописець, розпочав свій творчий шлях як художник-графік, а з роками став майстром реалістичного пейзажу. Але головною справою його життя стала педагогічна робота в Київській рисувальній школі. Часова дистанція від початку офіційного відкриття школи у 1876 р. до заснування Академії становить 41 рік, це були роки, на які випали важкі випробування українського духу, події світового значення: Перша світова війна, Російська, а потім Українська революція. У листопаді цього року виповнюється 105 років з часу створення Української Академії мистецтв.

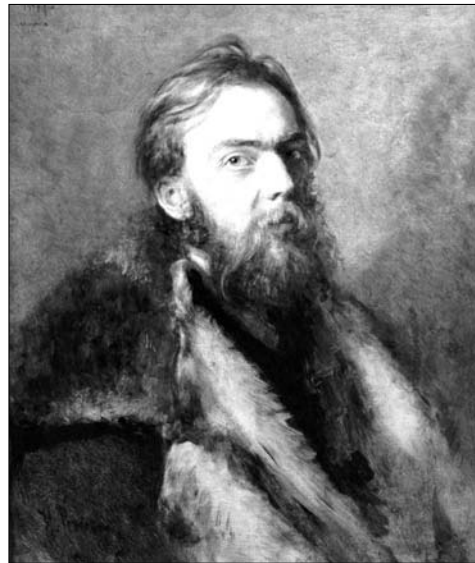
Можна з повним правом сказати, що українська школа (хоча ніхто її так не називав) існувала і в стінах Петербурзької Академії мистецтв. Там навчалися всі відомі українські художники, які принесли в цей вищий учбовий заклад українські сюжети і своє бачення, світогляд, уподобання, нарешті, свою любов до України. Згадаймо Тараса Шевченка, який був нагороджений срібною медаллю за композицію “Циганка-ворожка”, де на першому плані не циганка, а українська дівчина у стрічках. Згодом (1844 р.) він видав у Петербурзі альбом офорти “Живописная Украина”, який мав невеликий наклад і став нині раритетом. Потім був Ілля Репін зі своїми запорожцями і Олександр Мурашко, який продовжив тему і за картину “Похорон кошового” отримав золоту медаль. На тему “Українці у Петербурзькій академії” можна багато говорити, починаючи від перших часів її створення. Більшість українських художників, які там навчалися, названі російськими.

Але повернімося до Миколи Мурашка, який народився 20 травня 1844 р. в містечку Кролевіч у великій родині різьбярів іконописця-реставратора. Хлопець міг бути свідком визначної події: у травні 1861 р. у Київ привезли домовину з тілом Тараса Шевченка, поета відспівували у церкві Святого Різдва на Подолі. Тоді Микола вже мріяв стати художником, і доля звела його з другом Тараса Шевченка Іваном Сошенком, викладачем малювання та краснопису у Другій Київській гімназії. Саме він і порадив здібному юнакові їхати до Петербурга вступати до Академії мистецтв. У столиці молодий студент з України не міг не чути про українського поета. У його творчій спадщині є літографічний портрет Шевченка (1864-1867).

В Академії він познайомився та потоваришував із Адріаном Праховим та Іллею Репіном, з якими його впродовж років

пов'язувала міцна дружба. Саме Ілля Юхимович, який був гарним учителем і любив педагогічну працю, вплинув, на формування естетичних уподобань Миколи і на його особистість. З Адріаном Праховим вони ще будуть працювати разом у Києві, у Володимирському соборі. У жовтні 1867 р. він подає свої малюнки до Ради Академії разом із проханням надати йому звання учителя малювання з правом викладання, і, повернувшись у Київ, розпочинає роботу учителя малювання, викладаючи в Кадетському корпусі, у Першій Київській гімназії, у Київському реальному училищі (1873-1895). У 1879 р. отримує звання класного художника за роботу “Мотив околиць Києва”.

Що було в Києві до рисувальної школи? Приватна школа Наполеона Буяльського (проіснувала більше семи років), рисувальні класи при університеті, які вів Михайло Башилов (який, до речі, разом із Яковом Де Бальменом ілюстрував у 1844 р. рукописний кобзар Тараса Шевченка, транскрибований латинкою), школа іконопису в Лаврі під керівництвом монаха Аліпія. Але всі ці школи не мали статусу навчального закладу, який би надавав дип-

Ілля Репін.
Портрет Миколи Мурашка. 1877 р.

лом вищої освіти, і не лишили великих слідів. Так у Миколи Мурашка виникла думка створити художню школу в Києві, який він присвятив усе своє життя.

Зі спогадів самого учителя і керівника школи постає образ передової людини свого часу, яка сповідувала демократичні принципи навчання, і бачила своє покликання насамперед у тому, щоб виховати в учнів любов до мистецтва. Як людина скромна, він говорив про себе: “Не являючи з себе значного художника я завжди палко любив мистецтво. Опріч природного потягу, силою різних життєвих обставин я натрапив саме на шлях мистецтва”. Ще у 1869 р. він видав кількома випусками “Тетради для рисования”, підготовлені ним самим (літографічні зображення орнаментів, будівель, пейзажів), які стали першими в Україні посібниками для тих, хто хотів навчитися малювати. Це були перші кроки до створення школи.

У 1875 р. Микола Мурашко почав підготовку роботи з її організації, на що треба було потратити багато енергії, насамперед добитися дозволу, знайти приміщення і розробити програму. Про ці проблеми, пов'язані з організаційними питаннями, художник оповів у мемуарах (“Спогади старого учителя”), що вийшли друком у 1907-1909 рр. (третій випуск опублікований вже після смерті художника). Перекладені українською мовою, вони були надруковані у 1964 р. з примітками та коментарями Людмили Міляєвої і Петра Говді, який написав передмову.

Найважчим моментом було, звичайно, знайти матеріальну підтримку, художник згадував, що він почав роботу з мізерними коштами. Впродовж 25 років школу підтримував один із членів родини Миколи

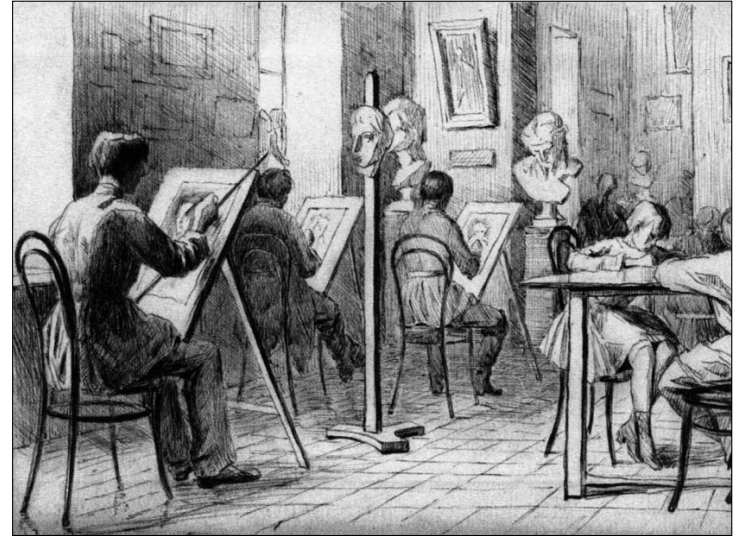
Терещенка, великий любитель мистецтв і меценат Іван Терещенко, субсидуючи її щорічно і надаючи окремі разові субсидії для окремих заходів чи учнів. Починав Микола Іванович у скромній квартирі на вулиці Михайлівській, куди прийшло декілька учнів. Згодом школа була переведена в будинок В. В. Тарновського на вул. Трьохсвятительській, далі – у приміщення Миської думи на Хрещатику, у 1880-1882 рр., на вулицю Афанасьєвську, 19. Будинок не зберігся, на цьому місці збудовано будівлю, де нині знаходиться Міністерство культури. Далі вона перейшла на вул. Володимирську, 46, а потім – у новозбудований прибутковий дім Михельсона навпроти по цій же вулиці (47), розмістившись на третьому поверсі. Тут нині встановлена меморіальна дошка.

Офіційно Київська рисувальна школа Миколи Мурашка почала працювати з 16 вересня 1876 року і поступила у 1901 р. Київській рисувальній школі, тобто діяла чверть століття, яке стало значним періодом в історії мистецького життя Києва, в цей час було покладено початок новому погляду на навчання. Першими учнями школи були всі охочі, тут навчалися діти, дорослі, просто любителі живопису, або ті хто готувався до іспитів з малювання у Петербурзьку Академію. Навчання коштувало 6 рублів на місяць, у вихідні уроки були безкоштовні, що давало змогу відвідувати школу біднякам. Спочатку у школі було 40 учнів, загалом за роки роботи її закінчило близько двох тисяч учнів. Всі вони пізніше згадували свого учителя як видатного педагога і талановитого цілеспрямованого художника, а своє навчання у Київській рисувальній школі – як перший крок до пізнання мистецтва.

Відкриття Київської рисувальної школи відбулося 16 вересня 1876 р., коли було отримано дозвіл. У зв'язку з відсутністю попечителя Київського округу і його помічника дозвіл підписав ректор Матвеев. У 1877-1880 рр. школа отримувала щорічну субсидію 300 крб. Туди приймали усіх охочих, і учитель мав справу з різним віком, з різними учнями, до кожного треба було знайти підхід. Виставка відомих художників (Опанас Сластін, Ілля Репін, Василь Верещагін, Іван Шишкін) була організована на підтримку школи (плата за вхід 1 крб., зароблено всього 205 крб.) і відбулася у 1877 р. у приміщенні дворянського зібрання на Хрещатику. У 1878 р. Микола Мурашко вперше надіслав до Академії мистецтв вибрані роботи своїх учнів. Було отримано позитивний відгук: діло поставлено правильно.

Школа розглядалася як підготовка до навчання в Академії. Одним із художників, який перейняв ідеєю, був М. М. Ге. Він жив під Ніжином, часто приїздив до Києва і обов'язково приходив до школи, де збиралися старші учні, показували свої роботи, і художник робив зауваження, давав поради. Буваючи в Києві, Ілля Репін теж вважав своїм обов'язком відвідати товариша по навчанню і його школу. Автор “Спогадів старого учителя” згадує: “Питання про викладання малювання перетворилося на справжню злобу дня. Воно обговорювалося як у комісіях Міністерства народної освіти так і при Академії Художеств; брали в ньому жваву участь навіть такі корифеї мистецтва, як Крамской і Ге. Завзяті реалісти, палкі прихильники природи і життя вони не могли не затарувати мертвої нудоти малювання з літографій та оригіналів”.

Сам учитель теж продовжував працювати як художник. Більшість його робіт – пейзажі: “Річка Тетерів”, “Коростишів”,

М. Пимоненко. Куточок нашої рисувальної школи. 1885 р.

“Вид Боярки”, “Над Дніпром” тощо. Серед робіт виділяється портрет М. М. Ге, написаний в реалістичній манері, який з великою психологічною виразністю передає образ великого художника. Окремою розмови заслуговує робота над ілюструванням казок Ганса-Християна Андерсена у 1873 р. (Казки Андерсена з короткою його життєписью. Перший український переклад). Художник українізував героїв казок: вони зображені в українському одязі, дівчинка у віночку з намистом, жінка у вишиванці та очіпку, і навіть обкладинка із зображенням Кобзаря.

Учитель сам учився все життя, виїздив за кордон, де вдосконалював свої вміння у провідних навчальних закладах. Нові знання передавав своїм учням, використовуючи свою методику, дотримуючись принципу “від простого до складного”, пропонуючи нові методи викладання, приділяючи увагу кожному. Він регулярно організовував для своїх підопічних екскурсії в київські музеї, показував і пояснював видатні полотна знамих митців, з яких вони робили замальовки і копії.

У різні роки у школі навчалися відомі художники: Антон Васютинський, Іван Косиченко, Василь Кульженко, Василь Рябчевський, Микола Пимоненко, Павло Пузиревський, Савелій Зайденберг, Пилип Чирка, Валентин Серов, Казимир Малевич, Олександр Мурашко, Григорій Дядченко, Іван Іжакевич, Фотій Красицький, Костянтин Крижницький, Григорій Світлицький, Степан Костенко, Федір Балавенський, Сергій Яремич, Валерій Отмар, Олександр Курінний. Ходили до школи і ті, хто не став художником, вони згадували, що школа дала їм розуміння того, яке важливе місце в житті людини посідає мистецтво. Певний час школу відвідував видатний київський архітектор Павло Альошин. Творчий шлях низки українських митців, які відіграли провідну роль у становленні національного мистецтва, починався у школі Миколи Мурашка. Серед викладачів – випускники Імператорської Академії мистецтв: Михайло Врубель, Адріан Прахов, Харитон Платонов. Вже пізніше викладачами стали і колишні випускники.

Обов'язки з організації навчального процесу, підбору кадрів викладачів, матеріального забезпечення школи виконував сам Микола Мурашко. Він був і завідувачем, і викладачем, по суті вся адміністрація, влаштував виставки, кошти від яких ішли на школу, читав лекції, підтримував творчу атмосферу. У день десятиріччя школи її вітали і бажали подальшого успішного розвитку.

Микола Мурашко мріяв про перетворення школи на справжній вищий учбовий заклад зі своєю новою програмою, із великою симпатією відгукувався у Київській газеті “Заря” про передвижників, які вирішили відійти від академії, від її застарілих прийомів і методів, зробити навчання більш цікавим і творчим. Як художній критик він писав у статті, опублікованій у газеті “Киевлянин”: “... художній твір повинен відповідати трьом вимогам: 1) він повинен мати зміст, який би з'ясував сенс життя; 2) він повинен бути чудово виконаним; повинен бути ширим”.

Особисте життя Миколи Івановича складалося вдало. Дружина Олена Костянтинівна, добра, розумна й освічена жінка, стала вірною супутницею художника, син Євген і дві доньки — Олена й Лідія. Разом із родиною жив і душевно хворий брат Миколи Семен, а також хлопчики-вихованці Григорій Дядченко та Володимир Андреев. Це були особливі учні, сироти, які не мали змоги платити за навчання. Обидва стали студентами Імператорської Академії мистецтв. Г. Дядченко після закінчення навчання повернувся до Києва, щоб викладати у школі.

Ще одна особливість школи Мурашка: тут навчалися і дівчатка, навчання відбувалося спільно. Вже тоді ставилося питання про практичне застосування знань, здобутих у школі. Ширилися думки, що потрібні не самі художники, а взагалі умілі і освічені люди, які могли б створити щось необхідне для вжитку, надавши йому форми, тобто йшлося про художній дизайн: розпис по фарфору, різьба по дереву. Але все-таки учитель ставив на перше місце виховання у своїх учнів любові до мистецтва.

У 1893 р. у Києві була відкрита виставка картин під назвою “Перша весняна виставка”. У ній із 32 учасників було 22 вихованці Київської рисувальної школи. Учні школи М. Мурашка брали участь у відкритті та реставрації фресок Кирилівської церкви, працювали у Володимирському соборі, допомагаючи художникам, що було для них великою практикою. Загалом школа діяла 26 років. У 1901 р. школа Миколи Мурашка була реорганізована в Київське художнє училище, яке перейшло у відання Петербурзької Академії мистецтв. Училище розмістилося на Бульварно-Кудрявській вулиці, 2, у приміщенні, яке будувалося для Казенної палати.

З початком Української революції з’являється ідея політичної незалежності, а за нею виникає думка і про Українську академію, про яку мріяв художник Олександр Мурашко, який теж починав з відвідування рисувальних класів. Уже визнаний художник світового рівня, він, як і його дядько, теж любив педагогічну працю і відкрив свою приватну школу, згодом перевів своїх учнів до Київської рисувальної школи, де і викладав. Противник сухої академічної манери викладання, він прагнув бути незалежним, оновити застарілу систему навчання, створив Програму і статут своєї студії, де викладалися також і теоретичні дисципліни, читалися лекції з різних галузей знань. Цікаво, що для вступників ніяких обмежень не було. Мрією художника-учителя було створення європейського мистецького центру у Києві, гарним місцем для якого він вважав тодішню околицю Татарку, де у 1906 р. побудував власний будинок. О. Мурашко ділився цими думками з другом — мистецтвознавцем Євгеном Кузьміним: “Київ повинен стати тим, чим став для Німеччини Мюнхен — самостійним художнім центром усього півдня. Тут світло, тут сонце, тут чудової краси природа, тут своя культура”. Він, як згадував Микола Прахов, чи не найбільше виявляв ентузіазм: “Я бачу, що зараз момент сприятливий для створення у Києві Академії Мистецтва і поспішаю кувати залізо, доки гаряче. Потрібно скористатися моментом. Мені потрібна Українська Академія мистецтва в рідному Києві, де стільки світла, стільки краси”. Напередодні буремних подій за ініціативи О. Мурашка у Києві було створено Товариство київських художників, метою якого було об’єднання митців і всіх любителів мистецтва.

Першим важливим актом Центральної ради, нового уряду, очоленого істориком Михайлом Грушевським, стало створення Академії мистецтв. Ініціатива йшла від самих художників. О. Мурашко був тоді одним із заступників голови Центральної Ради з питань культури. Ініціативна група: Микола Біляшівський, Григорій Павлуцький, Дмитро Антонович переконали в цьому Михайла Грушевського. Вже на початку серпня голова Центральної ради М. Грушевський та генеральний секретар освіти І. Стешенко схвалили пропозицію відкрити у Києві Українську Академію мистецтв. У жовтні відбулися вибори професорів. Сперечалися щодо засад і структури, характеру побудови навчального закладу, і всі зійшлися на тому, що вона має ґрунтуватися на власних засадах і не буде

наслідувати принципи навчання Петербурзької Академії.

Нарешті, 22 листопада 1917 р. у приміщенні Педагогічного музею, що став резиденцією Центральної Ради, відбулося засідання, на якому було офіційно проголошено створення першого в історії України вищого навчального мистецького закладу. Показово, що ця дата збіглася з проголошенням на Софійській площі III Універсалу, який часто критикувався, але на той час його постулати були ліберальними, сміливими і прогресивними

Запрошення на акцію урочистого відкриття були підготовлені Г. Нарбутом старим українським шрифтом. На світлинці, зробленій 5 грудня 1917 р., бачимо разом з Михайлом Грушевським (сидить посередині) художників-професорів: Едуарда Маневича (декоративний пейзаж), Олександра Мурашка (майстерня портрета), Федора Кричевського (майстерня композиції), І. Стещенко, Миколу Бурачка (інтимний пейзаж), стоять: Георгій Нарбут (майстерня графіки), Василь Кричевський (архітектура, будівництво), Михайло Бойчук (релігійне мистецтво). Немає на знімку Михайла Жука (майстерня декоративного живопису). Обов’язки ректора послі-

Засновники Української академії мистецтв (зліва направо): сидять — Абрам Маневич, Олександр Мурашко, Федір Кричевський, Михайло Грушевський, Іван Стещенко, Микола Бурачек, стоять — Георгій Нарбут, Василь Кричевський, Михайло Бойчук. 18 грудня 1917 р.

довно виконували: Ф. Кричевський, Г. Нарбут, В. Кричевський — заступник, Вадим Модзольський — завідувач канцелярії. Кожен із них — явище в українському мистецтві.

Вченим секретарем Академії обрано Данила Щербаківського, він увійшов у Раду Академії разом з Дмитром Антоновичем і Павлом Зайцевим. Із вітальними словами виступили М. Грушевський, І. Стещенко, Г. Павлуцький, К. Широцький, Д. Антонович, наголосуючи на важливості такої події для України. Хор українського національного театру виконав гімн “Ще не вмерла України”. Відкриття супроводжувалося виставкою робіт майбутніх професорів. На ній В. Кричевський надав своє велику колекцію килимів. Він не лише заговорив про “український стиль” у мистецтві, не лише викладав і показував, що є український стиль, він творив у цьому стилі. До речі, вся ця колекція загинула у час наступу більшовиків на Київ, коли вони прицільно стріляли по будинку М. Грушевського.

21 грудня 1917 р. у пресі було опубліковано ухвалені Центральною радою Закон про Українську Академію мистецтв та її Статут. Страшні часи ще були попереду. Академія поставила за мету запровадження славетних традицій українського народу в царині мистецтва. Вагомим підґрунтям реалізації цих прагнень ще у XVII-XVIII ст. була Діяльність двох Академій: Києво-Могилянської і Острозької, де практикувалися мистецькі акції, підготовлені студентами.

Свою роботу Академія розпочала в морозні дні грудня під акомпанемент стрілянини. Про постійне приміщення поки що не могло бути мови. На деякий час її при-

хистила будівля Центральної Ради. У січні художники перебралися до комерційної школи М. Терещенка на Велику Підвальну. У Києві мінялася влада: коли зайшли більшовики, то в будівлі школи розквартирувалися військові загоны, які витіснили художників. З цього приводу, як згадує В. Кричевський, “Рада мистецтв одрядила депутацію (проф. Павлуцького, мене і Ф. Кричевського до т. Затонського, щоб з’ясувати становище Академії і відношення до неї Рад[янської] влади. Т.[ов] Затонський дуже прихильно поставився до нас, заспокоїв, обіцяв вивести з помешкання військову частину і забезпечити коштами Академію”. (Володимир Затонський був секретарем народної освіти в секретаріаті Радянської України, він згодом став жертвою терору, розстріляний у 1938 р.). Вони тоді ще мріяли про побудову спеціального приміщення, і Рада Академії доручила В. Кричевському зробити проект будівлі. Радянська влада ще хотіла показати себе лояльною.

З приходом денікінців 31 серпня 1919 р. настали скрутні часи. Академія не мала державного статусу, хоча деякий час слово “державна” було в назві. Директор комерційної школи почав викидати професо-

Брати Кричевські, Бойчук якось намагалися вписатися у новий лад: Федір створив велике полотно “Переможці Врангеля” (1934 р.), Василь — визначний архітектор разом зі своїм учнем П. Костирком зробив проект будинку “РОЛІТ” (1934 р.), і це було почесне замовлення. Йому ніби забули те, що він творець державного символу Української держави. У роки окупації він залишався в Києві. У 1943 р., добре розуміючи, що на нього чекає, виїхав спочатку до Львова, потім до Парижа, не хотів чи боявся залишитися у Європі, який опинився у Венесуелі, де писав свої спогади. Він помер у Каракасі у 1952 р., перепохований у місті Бауден-Брук (США). Федору, у зв’язку з наявністю брата-емігранта, було нелегко. Він помер в Ірпені, де спочатку був похований, згодом його перепоховали на Лук’янівському цвинтарі. Трагічною була доля Михайла Бойчука, який сприйняв комуністичні ідеї, працював у Межигір’ї у Керамічному технікумі, мав багато учнів-одномумців. Його розстріляли у 1936 р. разом із художниками І. Падалкою і В. Седлярем. Така ж доля чекала і на його учнів, і послідовників. Їх не лише розстріляли, але й знищили більшість творів. У 1942 р. в окупованому Харкові помер М. Бурачек.

Михайло Жук прожив 81 рік, жив і працював в Одесі, там помер і похований.

Що встигли вони зробити? В. Кричевський став піонером у галузі книжкової графіки (обкладинки та ілюстрації до “Історії України” М. Грушевського, творів Г. Чупринки, Ю. Яновського), Г. Нарбут своєю графікою, шрифтами, силуетами, дизайном українських грошей теж зробив свій вагомий внесок. М. Жук, крім того, що створив близько 30 портретів видатних представників української культури, мав ще й літературне обдарування — ці імена говорять самі за себе. Але їхньою основою справою стало саме створення Української Академії мистецтв. Навіть сама ця назва не давала спокою. Уже у 1922 році Академію було реорганізовано і перейменовано на Інститут пластичних мистецтв, а в 1924 р. на Київський художній інститут. У 20 х роках минулого століття визріла ідея мистецької академії іншого типу, науково-творчої. У 1927—1928 рр. за дорученням тогочасного уряду президією Академії наук України було створено спеціальну комісію на чолі з академіком АН України О. Новицьким, яка підготувала необхідні матеріали й подала їх на розгляд уряду з метою створення Академії мистецтвознавства України. Пізніше у зв’язку з початком репресій щодо творчої інтелігенції, серед якої було чимало мистецтвознавців, зокрема, Ф. Ернст, М. Біляшівський, М. Макаренко Д. Щербаківський та інші, створення академії було відкладене. 1941 року на прохання творчої інтелігенції керівні органи України повернулися до розгляду цього питання знову, але заснуванню нової академії цього разу перешкодила Друга світова війна.

Одразу після війни в Україні було відкрито низку науково-дослідних інститутів архітектурно-будівельного та художнього профілів у складі заснованої 1945 року Академії архітектури. У 1956 р. Академія архітектури була реорганізована в Академію будівництва і архітектури УРСР, яку в 1964 р. ліквідували. Створено було Інститут теорії та історії архітектури, Інститут монументального живопису і скульптури, Інститут художньої промисловості та ін. У структурі новостворених установ функціонували науково-дослідні відділення теорії та історії мистецтв, аспірантура, а також творчі майстерні для мистецтвознавців, художників, архітекторів.

Усі ці реорганізації, спрямовані на знищення української мистецтвознавчої школи, мали одну мету — звести нанівець великі задуми зачинателів мистецької освіти в Україні. У 1970-1980 х рр. митці і діячі культури знову порушують питання про організацію мистецької Академії та відповідних наукових підрозділів.

Зрештою ідея створення державного, справді українського науково-творчого закладу була втілена у життя 14 грудня 1996 р. Назву “Академія мистецтв” повернули, надавши ще й титул Національної. Щоправда, для неї так і не побудували приміщення. Художники працюють і навчаються в будівлі колишньої семінарії. Але це вже інша історія...

— Навпевно, на вибір професії вплинула ваша театральна родина?

— Як і більшість дітей, спершу мріяв стати мільйонером, пожежником або космонавтом. А перші театральні спроби були ще в школі. Не скажу, що вони були блискучими, але люди сміялися.

Директорка нашої школи Євдокія Максимівна Заєць була закохана у театр, тому підтримувала мої спроби. У восьмому класі почав грати інсценівки, зіграв Голохвостова. Представляв школу на районних змаганнях.

Згодом з'явилося нове захоплення. Справа в тому, що я смачно готую. Вірив, що можу стати хорошим кухарем. А на початку 90-х були модними корпоративні ресторани і кафе. На цьому заробляли гроші. І в мене з'явилася мрія відкрити кафе при Театрі Франка. Сподівався ввечері заробляти на глядачах, а вдень підготувати акторів, які тоді дійсно жили досить бідно. Така була романтика у 15-16 років, тож надумав вступати до кулінарного училища.

Але якось батько (народний артист України Лесь Задніпровський) сказав мені: "Сину, я теж люблю готувати, але це просто моє хобі. Ти — четверте покоління Задніпровських і маєш іти в театральний інститут".

Моя бабуся, народна артистка України Юлія Ткаченко, не була така прямолинійна, як батько, вона сказала: "Назар, я не тисну на тебе, але буду шаслива, якщо ти підеш до театрального інституту". Я зрозумів: аби мене й надалі любили та шанували мої рідні — треба вступати до цього інституту. (Сміхається).

На вибір професії вплинуло й те, що моя мама працювала у Київському театрі юного глядача, і я з великим задоволенням переглядав вистави цього театру.

Курс набирали Леонід Артемович Олійник і Борис Петрович Ставицький. Врешті вийшло так, що кожен із них мав свій курс. На вступному іспиті я прочитав байку так, що всі сміялися. Побачили в мені комедійного актора.

Мій педагог, професор Борис Ставицький — представник школи Курбаса. Він був великим професіоналом, умів готувати майбутніх акторів до важкого акторського життя. Завжди давав несподівані завдання. Вважаю, що мені поталанило з учителем.

— А як доля зела вас з Національним академічним драматичним театром імені Івана Франка?

— Не буду приховувати, що посприяли мої рідні, які переговорювали з тодішнім художнім керівником театру Сергієм Данченком. Щоправда, я встиг до цього часу дещо досягти. У мене вже була хороша роль Хлестакова у "Ревізорі" Миколи Гоголя. На нашій студентській виставі були постійні аншлаги, приходили подивитися й професійні актори.

Не скажу, що одразу потрапив на великі ролі. Спершу були масовки в "Енеїді", "Майстрі і Маргариті", "Королі Лірі", інші великих виставах. А перша помітна роль з'явилася у "Балі злодіїв". Цю виставу в 1998 році ставив Сергій Данченко до ювілею моєї бабусі, народної артистки України Юлії Ткаченко. Я зіграв героя-коханця. Мав грати у друго-

Назар ЗАДНІПРОВСЬКИЙ: "Велике щастя грати для українського глядача"

У Національному академічному драматичному театрі імені Івана Франка відбулася прем'єра вистави "Авантюра Никодима Дизми", головну роль у якій виконує народний артист України Назар ЗАДНІПРОВСЬКИЙ. Сьогодні пан Назар — гість "СП".

му складі, у нас практично не було репетицій. Але склалося так, що перший прогін відбувся перед глядачем. Була заміна вистави. Нас прийняли "на ура". Після вистави відбулося обговорення. Тоді Сергій Данченко сказав: "Дай Боже, щоб усі грали так, як Назар". Після цього я зрозумів, що нарешті чогось вартий і не даремно прийшов саме в цей театр.

— Мабуть, багато глядачів здивувалися, коли побачили вас у головній ролі у виставі "Моя професія — синьйор з вищого світу".

— О, це справжній подарунок долі, фортуна. Не знаю, чому режисер і актор Анатолій Хостікоєв обрав саме мене. Буду вдячний Анатолієві Георгійовичу за цю виставу до кінця свого життя. Вона зробила мене абсолютно іншим актором, ніж був досі. Після цієї ролі я отримав звання народного артиста України, у мене повірили.

Хотілося б пригадати 2013 рік. Пролунав дзвінок: "Назар, це Анатолій Георгійович. Що ти скажеш про виставу "Моя професія — синьйор з вищого світу"? Кажу, що це хороша вистава. "Я б хотів тобі передати цю роль". На що я відповів: "Не знущайтеся з мене, будь ласка. До побачення".

Через деякий час він знову телефонує: "Я все ж таки хочу, аби ти придивився до цієї ролі". Відповів, що я відразу ж програю, бо мене порівнюватимуть з Івченком, Хостікоєвим. І знову поклав слухавку.

Проте Анатолій Георгійович вміє переконувати. Він мене таки переламав, що я повинен принаймні перечитати цю п'єсу.

Ніхто зі мною так не працював, як Анатолій Хостікоєв. Він робив усе, аби зацікавити мене цим образом. Врешті я не просто зацікавився, а захопився матеріалом, захотів це робити. Потім було п'ять важких місяців репетицій. Багато хто в театрі в мене не вірив. Анатолій Георгійович за мене хвилювався. Не все виходило аж до прем'єри. Я вже сам у себе перестав вірити. Але за пару прогонів до прем'єрного показу немовби відкрилося друге дихання. Це дитя, яке дуже важко народжувалося. А через місяць після прем'єри у мене народилася донька.

Ця роль надзвичайно важка фізично. Зізнаюся, що люблю її лише на поклони, коли вже лунають оплески. Тоді видихаю і відчуваю, що я шасливий. А до цієї миті головне, щоб вистачило фізичних сил.

— Багато спільних проєктів вас поєднує з режисером Дмитром Чирпюком.

— Першою спільною роботою була дитяча вистава "Стережися Лева". Потім я грав Півника у його "Бременських музикантах". Після цього була казка "Острів скарбів". Тобто спершу він мене не бачив як актора у дорослих виставах.

Вже пізніше була роль Бендера у "Великих комбінаторах" за романом "Дванадцять стільців". Дмитро Іванович запропонував цю роботу після того, як побачив мене у виставі "Моя професія — синьйор з вищого світу". Відразу після прем'єри "Синьйора" сказав, що я йому сподобався у цій ролі і він мені запропонує щось цікаве.

Через рік почалися репетиції "Великих комбінаторів". Першим цю роль виконував народний артист України Анатолій Гнатюк. У мене саме у цей час було невелике турне з виставою "Синьйор з вищого світу" по Західній Україні. Відвідали Львів, Чернівці, Івано-Франківськ, інші міста.

Сподівався, що у мене буде багато прогонів і репетицій, перш ніж я введуся на роль Бендера. І раптом дізнаюся, що маю вестися вже у липні. І перед виходом на сцену у мене лише один повноцінний прогін. Зізнаюся, що "пережити" цю прем'єру було непросто. Вже потім вдалося повноцінно включитися у творчий процес. Далі грали з Анатолієм Гнатюком цю роль по черзі, у разі потреби виручали один одного. Прекрасно коли на одну роль є два актори.

Остап Бендер — відомий персонаж, на відміну від Никодима Дизми, роль якого я почав грати нещодавно. До образу великого афериста мало що можна додати від себе, хіба що окремі сцени.

Наступною була вистава "Дорога Памела", прем'єра якої відбулася на початку 2018 року. Тут у мене невелика роль американського поліцейського. Головну увагу режисер зосередив на великих ролях. А над своїм образом я працював переважно сам.

Потім Дмитро Іванович сказав: "Я задоволений усім". Зізнаюся, що люблю такі ролі, де можу багато що вирішувати сам.

Згодом було поновлення вистави "Тев'є Тевель". Мав честь грати у цій виставі разом з Богданом Ступкою у 2004 році. Саме були гастролі до США, куди ми привезли дві вистави: "Ревізор" і "Тев'є Тевель". У "Ревізорі" я грав Добчинського, у "Тев'є" мені запропонували роль Мотла, який одружується на старшій дочці Тев'є. У Києві було лише дві репетиції і одна у Нью-Йорку. Після цього Богдан Сильвестрович сказав: "Назарчику, ви так зіграли, ніби то була ваша 100-та вистава..."

Після прем'єри "Великих комбінаторів" Дмитро Чирпюк сказав, що я ще обов'язково зіграю у його виставах. Отож в оновленому "Тев'є Тевелі" я вже граю Менахема.

— Також ви граєте у виставі Петра Ільченка "Мартин Боруля".

— Цій виставі вже двадцять років. Роль сина Мартина Борулі — по суті одна з моїх перших серйозних ролей. Зараз можу сказати, що це хороша другорядна роль, а тоді вона мені здавалася великою.

Також грав у виставі Петра Ільченка "Кайдашева сім'я", тепер цю роль вже виконує інший актор. Під час прем'єрного показу цієї вистави у мене народився син. Коли я вийшов на поклон, Наталя Сумська подарувала мені великого іграшкового ведмедика.

Крім цього, був задіяний і в інших постановках за українською класикою — "Енеїда", "Суєта", "Хазяїн".

— Яке значення для вас мають зйомки в кіно?

— Так складається, що коли актор йде у засвіти, то люди пам'ятають його більше за фільмами, аніж за спектаклями. Бо вистави дуже рідко знімають на відео. Це добре розумів Богдан Ступка, коли був художнім керівником Театру Франка, тому кожен виставу перед тим, як зняти з показу, знімали на відео. Зараз, на жаль, держава не виділяє коштів для запису вистав.

Скажімо, ти зіграв 50 вистав, які побачили глядачі, потім тебе не стало. І якщо вистава не була відзнята для архіву, то наступні покоління не матимуть уявлення, яким ти був актором. А завдяки хорошим ролям у кіно люди будуть про тебе пам'ятати.

Мій перший великий метр — трилогія "Скажене весілля", де я зіграв Василя Сердюка. До цього були ролі в серіалах. Раніше мене знали лише театральні, а завдяки "Скаженому весіллю" мене тепер знають і впізнають багато людей.

— Як для вас почалася війна?

— Незадовго до початку війни серйозно захворіла моя мама, більше бував у неї. А ще поспішав встигнути до Дмитра Чирпюка на репетиції "Никодима Дизми". Про те, що почалася війна, по телефону сказала дружина о 5-й ранку. Зізнаюся, спершу була повна розгубленість. Потім опанував себе. Увесь цей час був у Києві, а сім'я пів року за кордоном. Слава Богу, що вже всі повернулися.

У травні ми відновили репетиції. Повернулися до творчості з усвідомленням, що наші хлопці віддають життя, аби ми могли тут працювати. Закрили театральний сезон прем'єрою "Авантюри Никодима Дизми". Щоправда, прем'єра відбулася не на рідній сцені, а в Національному академічному драматичному театрі імені Лесі Українки.

— Що б ви хотіли сказати на завершенні нашої розмови?

— Для нас, акторів, — велике щастя грати для глядачів.

Бажаю Збройним Силам України швидкої Перемоги. Хай Бог береже наших воїнів. Вірю, що в кожному українському місті буде український театр і лунатиме українська мова.

Радію, що з 15 жовтня Театр Франка вже грає на рідній сцені.

Спілкувався
Едуард ОВЧАРЕНКО
Фото із сайту театру

День народження Херсонського театру

В Арт-центрі імені Івана Козловського Національної оперети України відкрив свій новий театральний сезон Херсонський академічний музично-драматичний театр імені Миколи Куліша. Цього вечора тут показали моновиставу “Не плачте за мною ніколи” за участю народної артистки України Лариси Кадирової.

– У цей день 1889 року відкрився Театр Куліша, – зазначила Лариса КАДИРОВА. – Хочу привітати генерального директора театру, народного артиста України Олександра Книгу. Це людина неспокоїної душі, людина, яка ніколи не сходить зі шляху пізнання, допомагає своїм близьким, а також близьким своїх близьких. Тобто – всім! Ця людина не топче землю, а любить її. Їсть хліб з цієї землі. Бачить зорі на небі і чує моральний закон у собі.

Вистава “Не плачте за мною ніколи” народилася у 2015 році. За цей час моя Юстина змінилася. Вона стала глибшою, мудрішою. Я часто грала цю виставу за кордоном і завжди українською мовою. Під час показу в Португалії підійшов режисер і сказав, аби виключили рядок із перекладом, бо люди й так розуміли, що я хочу сказати.

– Цього дня ми завжди відкривали в Херсоні театральний сезон, – розповів Олександр КНИГА. – У нас була традиція – червона доріжка, жінки в гарних сукнях, грав оркестр. А кожної

пори року змінювали оформлення фойє. Це дуже подобалося херсонцям.

Сьогодні ми, актори театру, перебуваємо, на жаль, по всьому світові – починаючи від України до Америки. Але, незважаючи на російсько-українську війну, ми працюємо. Культурний фронт – серйозний фронт. Частина нашого театру залишилася в українському Херсоні, який не скорився агресору. Для того, аби Херсон справді став українським, багато років працював Херсонський український музично-драматичний театр імені Миколи Куліша. Наразі ми не можемо зібрати разом весь колектив, але вже відкрили наш сезон у Полтаві виставою “Коло Херсон”.

Також провели фестиваль “Мельпомена Таврії”, один із найбільших українських театральних фестивалів, який назвали “український Авіньйон”. Були роки, коли у Херсоні за 10 днів виступали 65 театрів з 15 країн світу. Вистави відбувалися всюди – на відкритих сценічних

майданчиках, на вулиці, у лісовому театрі. Весь Херсон перетворювався на величезний театральний майданчик.

Зараз працюємо в Києві. Зіграли виставу “Кицька на спогад по темі” в приміщенні Національного академічного драматичного театру імені Лесі Українки. Йде робота над новою виставою “Залишатись не може”. Вона про херсонців, які не змогли вихати з рідного міста.

Не превеликий жаль, є у нас і колаборанти. На щастя, їх небагато. З 250 працівників театру лише 20 пішли співпрацювати у так званій “русскій театр”. Боляче, що серед них – народна артистка України, яка отримала звання наприкінці минулого року. Але в цей театр так і не можуть набрати штат, а ми працюємо всупереч усьому. Доводимо, що ми – український Херсон і нас не зламати. Готуємо гастролі, з якими поїдемо по Україні.

Сьогодні, незвично відкриваючи театральний сезон, ми покажемо виставу “Не плачте за

Лариса Кадирова і Олександр Книга

мною ніколи” за твором Марії Матіос, яку ще раніше поставив головний режисер нашого театру Сергій Павлюк. Ця вистава йшла на Міжнародному фестивалі жіночих моновистав “Марія”, і ми залишили її в Театрі Франка, де донедавна працювала Лариса Кадирова. Виставу тепло приймали у різних країнах – від Вірменії до Прибалтики і Португалії. А сьогодні вона повертається до рідного Херсонського театру.

До речі, Сергій Павлюк тривалий час залишався в Херсоні, став лідером протестного руху.

Зумів вирватися зі своєю родиною. Устиг поставити вистави в Миколаєві та Києві, зараз працює в Кропивницькому.

Бойовий дух ми не втратили. Знаємо, що Херсон – це Україна і ніколи не буде утворенням іншої держави. Ми обов’язково повернемося додому і зіграємо вистави в рідному Херсонському академічному музично-драматичному театрі імені Миколи Куліша. З радістю запросимо до себе киян і всіх друзів, які допомагали нам тоді, коли ми вимушені були залишити свої домівки.

Юрій КАРНАУХ: “Представляємо українське мистецтво на сценах заходу і сходу”

Одним із яскравих моментів творчого життя Національної філармонії України у 159-му сезоні став концерт “Музика епох” володаря Гран-прі Міжнародного фестивалю в Італії “Світ музики” – ансамблю “Рідні наспіви”. Художній керівник ансамблю Юрій КАРНАУХ – гість “СП”.

– Якими для вашого колективу були перші місяці війни?

– Думаю, що вони були такими ж, як і для всього українського народу. Про творчу роботу не йшлося. Частина нашого колективу залишалася в Києві, а дехто виїхав не лише за межі столиці, але й України.

Відновлення нашої роботи почалося після розпорядження Міністерства культури та інформаційної політики України від 28 квітня “Про відновлення роботи культурних закладів”. Третього травня ми були на роботі, ті, хто перебував за кордоном, повернулися в Україну. А вже з 10 травня почалися повноцінні репетиції і підготовка до концертів. Серед концертів хотілося б відзначити ті, з якими ми виступили перед ЗСУ, зокрема, в Навчальному центрі територіальної оборони та Центральному військовому шпиталі. Хочу висловити окрему подяку організатору та учаснику цих двох концертів народному артисту України Ігорю Борку.

– Розкажіть, будь ласка, про концерт “Музика епох”.

– У нашому репертуарі багато музики різних жанрів, стилів, епох. А цього разу ми вирішили зробити історичний екскурс від минулого до сьогодення. Підібрали твори до цієї тематики. Режисер концерту – художній керівник Національної філармонії України, народний артист України Володимир Лукашов.

У концерті взяли участь народні артисти України Ольга Чубарева (сопрано) та Ігор Борко (тенор); піаністка, студентка Національної музичної академії України, лавреатка багатьох міжнародних конкурсів Марія Клименко; органістка Національної фі-

лармонії Тетяна Жук-Седова; відомий актор, танцюрист у жанрі степ Володимир Шпудейко; заслужений діяч мистецтв України, знаний джазовий піаніст В’ячеслав Полянський.

– Що можете розповісти про ваш колектив?

– Творчу біографію наш ансамбль почав ще в роки навчання його учасників у Київській державній консерваторії на кафедрі народних інструментів. Велика заслуга у формуванні творчого обличчя ансамблю належить викладачеві консерваторії Юрію Юрійовичу Алексіку – нині професору Національної музичної академії України, заслуженому артисту України. Саме під його керівництвом студентський колектив здобув свої перші визначні перемоги, зокрема у 1978 році – на II Українському конкурсі артистів естради в Запоріжжі. Ці досягнення надихнули нас на професійну концертну діяльність і стали основою майбутнього виконавського стилю колективу. Вже в лютому 1980 року ансамбль увійшов до творчого складу Київської державної філармонії.

Відтоді мистецька доля “Рідних наспіви” розкрилася сотнями нових програм, понад п’ятьма тисячами концертних виступів. Гастролні шляхи ансамблю пролягли через усі 15 республік колишнього Радянського Союзу, багато країн Західної Європи та США.

У самій назві ансамблю – “Рідні наспіви” – закладено творче кредо: пропаганда і поширення, насамперед, української

музики: народної, класичної, сучасної. У музичному інструментарії поєднуємо академічні (удосконалені) та автентичні (традиційні) народні інструменти. Це дає можливість виконувати концертні програми не лише на основі фольклору, але й класичні, сучасні академічні і джазово-естрадні твори українських композиторів. На сьогодні у набутку колективу поруч з українськими – численні програми зарубіжної музики. До речі, аранжування створюємо переважно самі.

У багатьох інструментальних творах колективу є своєрідні “темброві родзинки”, які підкреслюють стиль, епоху, образний зміст або ж національні риси. Кожен із десяти учасників колективу володіє грою на кількох інструментах, що дає можливість універсально використовувати виразні можливості народних інструментів.

У 2001 році колектив успішно виступив на Міжнародному фестивалі “Світ музики” в італійському місті Фівіззано, де ми здобули Гран-Прі.

Творчість колективу розгалужується на різні види діяльності: інструментальні програми, участь у святкових ювілейних заходах, презентації знакових куль-

турних подій, благодійні концерти, просвітницькі виступи перед дитячо-юнацькими аудиторіями. Із насиченою різноманітної концертної діяльності найпомітніші два основні напрямки: суто інструментальна музика і супровід – переважно солістів-вокалістів.

Свій перший концерт у Колонному залі імені Миколи Лисенка ансамбль виконав із народним артистом України Володимиром Тимохініним і тоді молододу співачкою Марією Стеф’юк. Цей виступ став своєрідним благословенням ансамблю на співпрацю із видатними оперними співаками.

За понад 40 сезонів створено багато концертних програм спільно з корифеями академічного співу. Серед них – Дмитро Гнатюк, Анатолій Солов’яненко, Микола Кондратюк, Юрій Гуляєв, Євгенія Мірошніченко, Діана Петриненко, Анатолій Мокренко, Анатолій Кочерга, Світлана Добронравова... Вітчизняний золотий фонд академічної музики збагачує сучасне покоління видатних оперних співаків. З ансамблем виступають Тарас Штонда, Вікторія Лук’янець, Сузанна Чахоян, Людмила Монастирська, Ігор Борко, Анжеліна Швачка, Ірина Семененко, Фемі Мустафаєв. Активно долуча-

ється до співпраці молоді покоління – у супроводі ансамблю сольні програми виконують Андрій Бондаренко, Андрій Маслаков, Зоя Рожок, Валентин Дитюк. На перший погляд камерно-вокальна музика порівняно з оперно-симфонічною має не такий потужний вплив на слухача. Але насправді так звані “мали” – тобто камерно-вокальні жанри – вимагають філігранної майстерності і від соліста, і від ансамблю. Без декорацій і театральних костюмів, без симфонічних і хороших масштабів звучання камерно-вокальна музика втілює вміння передавати найтонші нюанси образів, захованих в акварельних барвах ансамблевого супроводу...

– Як щодо творчих планів?

– У нашому графіку є концерти, які збираємося виконати до кінця сезону. Зокрема, концерт за участю Ігоря Борка, який плануємо на 13 листопада в Національній філармонії України. Одну з програм повністю присвяtimo творчості Астора П’яцоллі. Також готуємо концерт із Тетяною Піменовою, що планувався в минулому сезоні, та інші концерти, які ми не змогли провести через війну.

– Що б ви хотіли сказати на завершенні нашої розмови?

– Велика подяка Збройним Силам України, світла пам’ять всім, хто віддав життя за нашу свободу і незалежність. Здоров’я всім, хто сьогодні живе й працює в Україні і робить все для нашої Перемоги. А ми, митці, на культурному фронті також будемо намагатися робити максимум для того, аби ця Перемога настала якомога швидше.

Матеріали підготував
Едуард ОВЧАРЕНКО
Фото Едуарда МЕЖУЛА

Одеський кінофестиваль у Варшаві

Кадр із фільму “Бачення метелика”

XIII Одеський міжнародний кінофестиваль відбувся в рамках 38-го Варшавського міжнародного кінофестивалю, який люб’язно надав свою платформу для показів найкращих українських кінокартин.

Переможницею конкурсної програми повнометражних ігрових фільмів стала картина “Бачення метелика”. Повнометражний дебют Максима Наконечного — суворе й актуальне кіносвідчення про захисників і захисниць, які борються за свободу і майбутнє. За сюжетом, аеророзвідницю добровольчого батальйону з позивним “Метелик” обмінюють після двох місяців полону. Повернувшись додому, вона відновлюється від травм, аж дізнається, що вагітна після зґвалтування своїм наглядачем. Ця дитина, здається, приречена на смерть, але перед самим абортom “Метелик” починає сумніватися... Фільм уперше було представлено на кінофестивалі у Канадах в 2022 році.

У картині “Відблиск” Валентина Васяновича йдеться про хірурга з Дніпра, який іде добровольцем на фронт і потрапляє в полон. Після звільнення на нього чекає мирне життя, проте його переслідує пережите. Спілкування з колишньою дружиною та 12-річною донькою, котра також травмована через смерть близької людини на війні, дає йому надію на зцілення.

Серед документальних фільмів у конкурсі взяли участь п’ять робіт, зокрема “Гартовані гнівом” — про двох українських ідеалістів протягом майже дев’яти років: від подій Революції Гідності у 2013–2014 рр. і до повномасштабного російського вторгнення в Україну у 2022 році. У фільмі “Щоденник нареченої Христа” режисерка Марта Смеречинська дивиться в очі своїм страхам й занурюється в реальність своєї сестри Насті, греко-католицької черниці, в монастирі Наречених Христа в Західній Україні, щоб заново пізнати світ, у якому обидві зросли.

У документальному фільмі “День українського добровольця” режисер Володимир Тихий та колектив кінематографістів Babylon’13, утворений під час Майдану, зосереджуються на подіях 14 березня 2022 року.

У програмі документальних фільмів була також стрічка “Назовні” Ольги Журби.

Документальна стрічка Тараса Томенка “Терикони” перемогла цього року на XIII фестивалі та отримала “Золотого Дюка”. Фільм про історію дівчинки Насті, сім’ю якої спіткала війна. Їй 15 років, вона живе в маленькому шахтарському містечку Торецьк на Сході України, яке досі в “сірій зоні”, майже щодня під обстрілами. У Насті посттравматичний синдром: у 2015 році, в новорічну ніч, три снаряди “ГРАДУ” зруй-

нували її будинок. Від світу Настя ховається у віртуальній реальності — живе музикою з інтернету.

У подібній ситуації перебувають понад 10 тисяч дітей в Україні, які проживають у “сірій зоні” на Сході країни.

Тарас Томенко досліджує цю тему з початку війни на Донбасі. З 2014 року він зібрав багато матеріалів та свідчень, які у 2017 році, після розмови із продюсером Володимиром Філіповим (ІнсайтМедіа), перетворились на проєкт “Терикони”. У 2021 році фільм “Терикони” став учасником секції Work in Progress Міжнародного кінофестивалю у Карлових Варах та отримав Перший приз від телеканалу “Україна” у секції Work in Progress Одеського міжнародного кінофестивалю.

У конкурсній програмі глядачі подивилися повнометражну ігрову картину Дмитра Сухолитко-Собчука “Памфір”. Події фільму розгортаються на заході України напередодні традиційного карнавалу Маланки. Чоловік Памфір повертається до своєї родини після тривалої відсутності. Коли його син влаштує підпал у молитовному домі, герої змушені відновити зв’язок зі своїм неспокійним минулим. Щоб відплатити за провину сина, Памфір звертає на ризикований шлях з

незворотними наслідками. Фільм здобув низку нагород у національній премії “Кіноколо”: як найкращий повнометражний ігровий фільм, за найкращу режисеру, відкриття року, найкращий сценарій і найкращий актор року.

Драма “Як там Катя?” — це дебютний повнометражний фільм режисерки Крістіни Тинькевич. Головну роль у фільмі виконала Анастасія Карпенко. Ця соціальна драма розповідає історію лікарки “швидкої допомоги” Анни, яка шукає справедливості у цьому недосконалому світі. Ідея стрічки виникла у Крістіни Тинькевич із короткометражного фільму Solatium. У ньому режисерка досліджувала тему людського горя та помсти, яку воно тягне за собою.

Глядачів Варшавського кінофестивалю чекали й нові прем’єри українських фільмів. Зокрема, “Клондайк” Марини Ер Горбач про родину, яка опинилася в епіцентрі подій авіакатастрофи рейсу MH17 Malaysia Airlines. Головну роль зіграла Оксана Черкашина. Картина розповідає про чоловіка Анатолія, який намагається вивезти свою вагітну дружину з окупованої території. Фільм пронизаний травматичним боєм початку війни, змальовує складні життєві обстави-

ни, заручниками яких стали головні герої.

Міжнародною прем’єрою стала екранізація роману Артема Чеха — фільм Ірини Цілик “Я і Фелікс”. Цікаво, що картина починається одним і тим же кадром, що й фільм “Клондайк”. Ми бачимо на екрані фотооб’єкт з пальмами, така собі відправка до реклами “баунті” в 90-ті, коли кожен подумки марив опинитися на острові Мрії.

Режисерка Ірина Цілик знімала фільм за автобіографічною книгою свого чоловіка Артема Чеха. Каже, що багаторічне змінювання сценарію було трудомістким. Вони проживали свої історії, коли були підлітками, а завдяки тривалій роботі над сценарієм, їй вдалося відтворити особисті відчуття 90-х у фільмі. Кінопронизане маркерами тих часів: стійкі ринки, дискотеки, касетний плеєр, інтер’єри 90-х. Часи були бідні, і для підлітків важливо було одягатися у модні кросівки, які коштували всі гроші світу. Головний герой дорослішає на наших очах у квартирі з Феліксом, нареченим бабусі. Їхні стосунки складні, але Фелікс часом відіграє роль батька, який у фільмі з’являється нечасто. Фелікса зіграв відомий письменник Юрій Іздрик.

Саундтрек до фільму спеціально створив композитор Фіма Чупахін. Проте Ірина Цілик намагалася також використовувати музику популярних українських гуртів 90-х.

До програми “Одеса — Варшава: український конкурс” увійшли сім короткометражних фільмів: “Поки тут тихо”, “Театральна”, “JORDAN’96”, “Лалібелла”, “ГКЧП”, “Ach So”, “Садок вишневий”.

Одеський міжнародний кінофестиваль у Варшаві мав значний успіх. Після кінопоказів відбувалися жваві обговорення картин із режисерами, акторами та продюсерами.

Режисерка Ірина Цілик зі знімальною групою та акторами фільму “Я і Фелікс”

Підготувала Ганна ОБОРСЬКА

СЛОВО Провіти

ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА» імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

АНОНС

ПЕРЕДПЛАТА — 2022

Вартість передплати

(з доставкою і поштовими витратами):

Поштовий індекс — 30617. Сторінка у каталозі — 66

на 1 місяць 28 грн 14 коп. на півроку 152 грн 84 коп.
на 3 місяці 79 грн 42 коп. на 11 місяців 276 грн 54 коп.

Ви — зі “Словом Провіти”, бо це — Ваша газета!

Засновник: Всеукраїнське товариство “Провіти” імені Тараса Шевченка
Реєстраційне свідоцтво КВ № 4066 від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор
Павло МОВЧАН

Відповідальна за випуск
Любов ГОЛОТА

Редколегія
Любов ГОЛОТА (голова)
Павло МОВЧАН
Микола ТИМОШИК
Георгій ФІЛІПЧУК
Галина ДАЦЮК
Євген БУКЕТ

Відповідальний секретар
Ірина ШЕВЧУК

Відділ культури
Едуард ОВЧАРЕНКО
279-39-55

Літературна редакторка

Галина ДАЦЮК
Коректорка
Олена ГЛУШКО

Комп’ютерна верстка

Ірина ШЕВЧУК
Бухгалтерія
279-41-46

Адреса редакції:
вул. Хрещатик, 10-Б,
м. Київ, 01001

E-mail: slovo_prosvity@ukr.net
http://slovoprosvity.org
http://prosvitanews.org.ua

Надруковано в ТОВ “Мега-Поліграф”,
04073 м. Київ, вул. Марка Вовчка, 3.

Редакція залишає за собою право редагування та скорочення текстів. Редакція не завжди поділяє погляди своїх авторів. При використанні наших публікацій посилання на “Слово Провіти” обов’язкове.

Індекс газети
“Слово Провіти” — 30617

4 820095 780016